

HÖGSKOLAN
DALARNA

Uppsats

Det är allting samtidigt:

En studie av sång som undervisningsmetod i svenska som andraspråk för vuxna

Författare: Mona Nykänen
Handledare: Liivi Jakobson, Christian Hecht
Examinator: Åsa Wedin
Ämne/huvudområde: Svenska som andraspråk
Kurskod: SS2008
Poäng: 15 hp
Examinationsdatum: 2019-10-22

Abstract

I denna kvalitativa studie undersöks sång som undervisningsmetod i svenska som andraspråk (SVA) för vuxna. Studien har ett induktivt perspektiv och utgår från några körledares, lärares och utbildningsledares kunskaper, erfarenheter och tankar, alla inom verksamheter där sång används som undervisningsmetod i SVA för vuxna.

Sång som undervisningsmetod är ett eftersatt forskningsområde, särskilt när det gäller vuxna i svensk kontext. Resultatet i studien bekräftar dock internationell forskning som visar att viktiga språkförmågor som uttal, ordinläring, ordföljd och även grammatik har fördelar av att tränas genom sång. Eftersom flera av dessa ofta är svåra för vuxna SVA-inlärare att tillägna sig, är en slutsats att sång är relevant som undervisningsmetod.

Denna studie pekar även på betydelsen av sångval, metodik och organisation för att nå de positiva effekterna, aspekter som är svagt representerade i tidigare forskning. En slutsats är att informanterna i hög utsträckning arbetar i överensstämmelse med kunskap som finns inom andraspråkspedagogiken, men att sång som undervisningsmetod skulle kunna utvecklas ytterligare i ett ömsesidigt utbyte och lärande i mötet mellan musikpedagogiken och andraspråkspedagogiken, i både teori och praktik.

Mer forskning, metodmaterial och specialskrivna sånger samt mer utbildning på området skulle förmodligen göra att fler lärare skulle känna sig trygga i att använda sång i SVA-undervisningen för vuxna, och det skulle bli lättare att motivera användandet av sång som undervisningsmetod.

Nyckelord: sång, musik, svenska som andraspråk, SVA, svenska för invandrare, SFI, språkintröduktion, SPRINT, vuxna, ordinläring, uttal, undervisning, L2

Förord

För mig som har en bakgrund som musikpedagog och kyrkomusiker har det varit mycket lärorikt, inspirerande och även berörande att ta mig an detta undersökningsområde inom ramen för min lärarutbildning i svenska som andraspråk. Jag är mycket tacksam till informanterna som med stor generositet tagit emot mig och avsatt tid för att dela med sig av sina kunskaper, erfarenheter och tankar. Utan deras engagemang hade denna uppsats inte blivit vad den blivit. Jag vill också tacka mina lärare, handledare och kurskamrater som lärt mig mycket värdefullt längs den något krokiga vägen fram mot målet – en uppsats på grundnivå vid Högskolan Dalarna. Och sist men inte minst ett tack till min familj som stått ut med mitt skrivande och till Rigmor för lånet av skrivarstugan.

Min förhoppning är att jag har förvaltat materialet från intervjuer och litteraturstudier väl, och att denna uppsats kan bli ett värdefullt bidrag i den fortsatta utvecklingen och användandet av sång som metod i undervisningen av svenska som andraspråk för vuxna.

Luleå 2019-10-05

Mona Nykänen

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
Förord.....	3
Inledning	7
Syfte och frågeställningar	8
Bakgrund	8
Vuxnas andraspråksinlärning	8
Den kategoriska perceptionen	9
Tidsaspekten i ordinlärningen.....	9
Svenska som andraspråk.....	9
Svenskans uttal.....	9
Svenskans ordföljd	10
Musik och språk	10
Relationen mellan musik och språk	11
Holistisk och kompositionell språkutvecklingsteori.....	11
Estetik och lärande	11
Didaktiska perspektiv på SVA-undervisning.....	12
Uttalsträning, ordinlärning, och helfrasinlärning.....	12
Sång i SVA-undervisning	13
Tidigare forskning	15
The song-stuck-in-my-head (SSIMH) phenomenon	15
Litteraturstudie	15
Några ytterligare perspektiv och frågeställningar	16
Metod	17
Kvalitativ forskning och grundad teori	17
Val av metod och avgränsning	17
Etiska aspekter	18
Urval av informanter	18
Informanterna.....	19
Körledarna Cathrine och Malin på Mötesplatsen och SPRINT.....	19
Utbildningsledaren Karin på Mötesplatsen	19
Läraren Liselott på Mötesplatsen.....	19
SVA-läraren Elisabeth på vuxenutbildningen i Mellanstaden	19
Verksamheterna	19
Mötesplatsen.....	19
SPRINT	19

SFI i Mellanstaden	20
Genomförande	20
Databearbetning och analysmetod	21
Resultat	21
Hur sång praktiseras	21
Mötesplatsen	21
SPRINT	23
SFI i Mellanstaden	23
Sammanfattning av hur sång praktiseras	24
Varför sång används	25
Sång och språk	25
Lust och motivation	25
Hjälp för minnet	26
Upprepning	26
Olika sinnen	27
Alla kan vara med	27
Språkförmågor som främjas med sång	27
Parallella syften	31
Sammanfattning av varför sång används	31
Vetenskaplig förankring	32
Sammanfattning av vetenskaplig förankring	33
Utmaningar och begränsningar	33
Organisation	33
Målgrupp	34
Musikkompetens	34
Attityder	35
Sånger	36
Frånvaro	36
Begränsningar	37
Sammanfattning av utmaningar och begränsningar	37
Utvecklingspotential	38
Samarbete	38
Mål	38
Sånger	39
Organisation	40
Sammanfattning av utvecklingspotential	40
Framgångsfaktorer	40
Samverkan	40
Körledarna / lärarna	42

Eleverna	42
Organisation	43
Innehåll.....	43
Sammanfattning av framgångsfaktorer	45
Sammanfattning av resultat.....	46
Diskussion	46
Relevansen av sång som undervisningsmetod i SVA för vuxna	47
Sång och språkinläring	47
Svenska språkets utmaningar för vuxna och sångens fördelar	47
Slutsats.....	48
Betydelsen av sångval, metodik och organisation	48
Sångval.....	48
Metodik	49
Organisation	50
Slutsats.....	50
Förutsättningar och utvecklingsmöjligheter	50
Förutsättningar	51
Utvecklingsmöjligheter	51
Slutsats.....	52
Metoddiskussion.....	52
Val av metod	52
Eventuell påverkan	53
Urval informanter	53
Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	53
Vidare forskning	54
Slutord	55
Litteratur	56
Bilaga 1.....	58
Bilaga 2.....	59
Bilaga 3.....	60
Bilaga 4.....	61

Inledning

För att klara olika situationer i samhället behöver vuxna som kommer nya till Sverige utveckla kompetens i svenska språket, helst så snabbt som möjligt (Wedin, 2010). I undervisningen av vuxna inlärare av svenska som andraspråk (SVA) är det med andra ord viktigt att hitta effektiva metoder som kan underlätta inläringen av det svenska språket med alla dess specifika svårigheter. Denna uppsats studerar en metod - sången.

Enligt Jederlund (2011) som studerat relationen mellan musik och språkinläring, finns det flera vetenskapliga studier som visar på sambandet mellan musik och generell språkutveckling liksom mellan musik och läs- och skrivutveckling. De flesta av dessa är dock utförda i förskolor och inte så många har direkta frågeställningar kring andraspråksinläring (ibid.). I svensk kontext går det endast att finna en studie om musik och andraspråksinläring på högre vetenskaplig nivå (Ehrlin, 2012), och det är en studie av förskolebarn, skriven inom ramen för musikvetenskapen.

Studier av sång som undervisningsmetod i SVA för vuxna, vidare förkortat till *sång som undervisningsmetod*, är med andra ord ett eftersatt forskningsområde. Samtidigt är sång i SVA-undervisning ingen unik företeelse utan förekommer på många håll i Sverige. Detta framkommer exempelvis i ett antal uppsatser på grundutbildningsnivå som belyser användandet av sång och musik i SVA-undervisningen ur olika perspektiv (Bonde, 2007; Gustavsson, 2014; Modeer, 2014; Stark, 2014; Bryhagen & Claesson, 2015; Janzon, 2017). Även i Valterssons (2019) nyutgivna bok om körer för nyanlända framkommer det att sång används både inom obligatorisk och frivillig SVA-undervisning. Att det finns utgivet metodmaterial (Andersson, 2001) och sångböcker (Mattsson, u.å.; Bornemark, 2017; Bogren & Sundström, 2010) för användning av sång och musik i SVA-undervisning för vuxna, samt även arrangeras nätverksträffar för ledare av språkkörer (Valtersson, 2019), tyder också på att sång som undervisningsmetod i SVA i allra högsta grad används i Sverige.

Denna studie vill därför undersöka sång som undervisningsmetod för att söka svar på ett antal frågor som förhoppningsvis kan leda till att metoden aktualiseras och blir föremål för vidare forskning. Studien har ett andraspråksperspektiv vilket gör att den fokuserar på sång som ett redskap för andraspråksinläring. Den har därför inte fokus på musikens egenvärde och betydelse för människan på andra sätt, vilket skulle kunna vara angelägna ämnen för andra studier.

Titeln till denna uppsats - *Det är allting samtidigt* - är hämtad ur ett citat från en av informanterna i studien då hon talar om hur hon arbetar med flera olika språkförmågor och syften samtidigt när hon sjunger med eleverna. Titeln kan därmed illustrera att studien angriper sång som undervisningsmetod ur ett förhållandevis brett perspektiv. Även de didaktiska perspektiven ges stort utrymme i studien, perspektiv som inte framträder så tydligt i tidigare forskning.

Då begreppet *Svenska som andraspråk (SVA)* används i uppsatsen är det med innebörden att det är ett språk som inte är ens modersmål och som man som inlärare tillägnar sig i en miljö där språket används i naturlig kommunikation, till skillnad från *främmande språk* som är ett nytt språk som lärs in i en miljö där språket inte talas (Economou, 2007; Hyltenstam, 2019). I denna uppsats används SVA-begreppet även

för undervisning i svenska inom *Svenska för invandrare (SFI)*, trots att SVA-begreppet vanligtvis inte används i det sammanhanget.

Begreppet *vuxna* innefattar i denna studie även unga vuxna, d.v.s. elever i övre tonåren på gymnasiets språkintruktionsprogram (SPRINT) där en del av eleverna är under 18 år.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka några körledares, lärares och utbildningsledares kunskaper, erfarenheter och tankar om sång som undervisningsmetod i SVA-undervisning för vuxna, alla med erfarenheter av verksamheter där sång används i SVA-undervisning för vuxna. Studiens frågeställningar är:

- Hur praktiseras sång som undervisningsmetod i verksamheterna enligt informanterna?
- Vad baserar informanterna sitt användande av sång som undervisningsmetod på?
- Vad anger informanterna som undervisningsmetodens utmaningar?
- Hur önskar informanterna att sång som undervisningsmetod praktiseras?

Bakgrund

Innan redogörelsen av vad tidigare forskning säger om sång i andraspråksundervisning, ges här en bakgrund till området. Först presenteras några perspektiv på andraspråksinläring för vuxna och sedan några av de specifika utmaningarna i SVA. Vidare ges en bakgrund till relationen mellan musik och språk och avslutningsvis några didaktiska perspektiv på vissa delar av SVA-undervisningen, samt några exempel på hur sång används i SVA-undervisning i Sverige.

Vuxnas andraspråksinläring

Vägen till ett andraspråk kan se olika ut från person till person och påverkas av ett stort antal individuella och yttre faktorer som exempelvis begåvning, erfarenhet av språkundervisning, lärostil, orsaker till migrationen, hur man blivit mottagen i det nya landet o.s.v. (Källström, 2012). Även åldern är en faktor att beakta i andraspråksinläringen där det har visat sig att barn har stora möjligheter att uppnå en kompetens som är jämförbar med en modersmålstalares, medan vuxna andraspråksinlärare ofta avstannar i sin utveckling (Wedin, 2010). Orsakerna till detta är flera, bland annat att barn vanligtvis exponeras mer för andraspråket än vuxna i sin vardag, men också att barn har lättare att lära sig uttal och hela fraser än vuxna (ibid.). Till skillnad från då barn utvecklar sitt modersmål påverkas andraspråksinlärare av tidigare inlärd språk som kan påverka det nya språkets uttal, meningsbyggnad, böjningar, samtalsmönster m.m. (ibid.). De vuxna som inte tidigare haft möjlighet att lära sig att läsa och skriva, eller har ett annat skriftsystem än vårt, ställs inför extra stora utmaningar då de kommer till Sverige där skriften i dess olika former fått stor betydelse i samhället (ibid.).

Två andra faktorer som påverkar andraspråksinläringen är den *kategoriska perceptionens* inverkan på uttalet (Kjellin, 2002; Thorén, 2016) och tidsaspektens betydelse för bland annat ordinläringen (Enström, 2010). Dessa ska här presenteras lite närmare.

Den kategoriska perceptionen

Enligt Kjellin (2002) och Thorén (2016), båda framstående inom svensk uttalsundervisning, innebär den s.k. kategoriska perceptionen att andraspråkstalare kan ha svårt att uppfatta språkljud och egenskaper i andra språk som inte har någon avgörande betydelse i det egna språket, exempelvis skillnaden mellan olika vokalljud eller skillnaden i tonhöjd, fall och stigningar. Detta har sin bakgrund i att det centrala nervsystemet i princip bara utvecklas för de inkommande signaler som barnet exponeras för under det första levnadsåret. Följden blir att inga nervbanor utvecklas för de ljud som barnet inte hör och barnet därför blir succesivt ”döv” för dessa språkljud och inte lär sig att uppfatta egenskaper som inte är viktiga i det språk barnet hör. Denna kategoriska perception är en av förklararingarna till varför andraspråksinlärare kan ha problem att uppfatta och uttala vissa ljud och även egenskaper i språkets intonation och rytm, den s.k. *prosodin* (Kjellin, 2002; Thorén, 2016).

Även talorganen tränas tidigt utifrån de motoriska mönster och rörelsekompositioner som språket kräver. Thorén (2016) menar att det går att träna upp nya mönster i både perception och produktion men att det verkar bli svårare och mer tidskrävande ju äldre man blir. ”Det må vara svårt, men det går” (Thorén 2016, sid. 16).

Tidsaspekten i ordinlärningen

En faktor som spelar in i språkinlärningen är också tiden man som inlärare har till förfogande då man lär sig språket. Enström (2010), som bedrivit forskning om ordförråd och ordinlärning, menar att detta är något som har stor betydelse för ordförrådet. Till skillnad från barn som under lång tid hör orden upprepade gånger i olika sammanhang, är tiden att bygga upp ett stort ordförråd och lära sig förstå och använda en mängd ord och uttryck betydligt mer begränsad för en vuxen inlärare (ibid.). Som vuxen har man som regel redan utvecklat denna kompetens i sitt förstaspråk och kan formulera utvecklade texter i tal och kanske skrift, en kompetens som tar tid att tillägna sig i andraspråket (Wedin, 2010).

Svenska som andraspråk

Som konstaterats är det mycket en vuxen andraspråksinlärare ska tillägna sig i det nya språket (Enström, 2010; Wedin, 2010; Thorén, 2016; Kjellin, 2002), och det är olika faktorer som påverkar språkinlärningen, exempelvis vilket eller vilka språk inläraren har utvecklat sedan tidigare (Källström, 2012; Wedin, 2010). Även om det inte går att fastställa vad som är svårast att lära sig i svenskan finns det enligt Wedin (2010) vissa företeelser som brukar vålla mest bekymmer för inlärare av SVA och som samtidigt har stor betydelse, nämligen prosodin och ordföljden (ibid.), vars specifika svårigheter ska presenteras lite närmare här.

Svenskans uttal

Kjellin (2002) och Thorén (2016) framhåller vikten av att träna uttalet, särskilt i de tidiga stadierna innan ett felaktigt uttal fossiliserats. De betonar båda prosodins betydelse i svenskt uttal, alltså språkets musikaliska drag, och menar att en felaktig prosodi kan försvåra inlärarens möjlighet att bli en del av samhällsgemenskapen eftersom den ställer högre krav på lyssnarens vilja att förstå. Dessutom menar de att det är det prosodin som lyssnare först lägger märke till och bedömer inlärarens språkkunskaper utifrån. Trots det konstaterar de att uttalsundervisningen ofta förbises

i traditionell andraspråksundervisning, något som också ett antal internationella artiklar visat enligt Thorén (2016).

Thorén (2016) framhåller särskilt vikten av att träna på det rytmiska (temporala) i prosodin för att bli förstådd, d.v.s. samspelet mellan betoning och längd. Svenskan har nämligen stor längdskillnad mellan betonade och obetonade stavelser, och det är av betydelse vilka ord som betonas i en sats, s.k. *satsbetoning* (t.ex. **hälsa** på / hälsa **på**), vilken stavelse i varje enskilt ord som betonas, s.k. *ordbetoning* (t.ex. **armen** / **armén**), samt vilket ljud i den betonade stavelsen som är längst, d.v.s. *vokal-* eller *konsonantljudet* (t.ex. **väg** / **vägg**). Dessa delar av prosodin, som han gett namnet *basprosodi*, anser han bör prioriteras i uttalsundervisningen eftersom de har större betydelse för förståelsen i svenskan än de tonala egenskaperna (ibid.).

Svenska språkets språkljud är en annan aspekt av uttalet där svenskan har förhållandevis många vokalljud i jämförelse med många av världens språk (Thorén, 2016). De vokalljud som brukar vålla störst problem är långt u, långt y och långt ö, d.v.s. de främre, rundade vokalerna där tungan ligger långt fram i munnen och läpparna är formade som en rund ring (ibid.).

Svenskans många konsonantljud kan även de vara svåra för inlärare att uttala, delvis beroende på vilket modersmål inläraren har. Finskan har t.ex. inte tonande /b d g/ och i östasiatiska språk saknas skillnaden mellan /l/ och /r/, vilket brukar kunna höras då de talar svenska (Bolander, 2012). Jämfört med många andra språk tillåter också svenskan förhållandevis många konsonantljud i följd i början och i slutet av stavelser och ord (t.ex. **strand**, **utländskt**), vilket kan göra att även konsonantkombinationer kan vara svårt för en del inlärare och kräva mycket motorisk träning (Thorén, 2016).

Relationen mellan tal och skrift kan också vara förvirrande för en andraspråksinlärare då vissa ljud kan stavas på flera olika sätt i svenskan. Ett tydligt exempel på detta är svenskans *sj-ljud* som kan stavas på minst 15 olika sätt och *tj-ljudet* på 4 olika sätt (Thorén, 2016).

Svenskans ordföljd

Svenskans ordföljd följer förhållandevis strikta syntaktiska regler som enligt Philipsson (2004) kan upplevas komplexa i jämförelse med många andra språk. Ordföljden är i vissa fall i svenskan ett viktigt medel för att uttrycka vissa betydelsefunktioner, som exempelvis ja- och nej-frågor som endast kan skiljas från påståenden genom ordföljden (t.ex. *Regnar det? Det regnar.*). Philipsson (2004) menar vidare att ett fenomen i svenskans ordföljd som brukar vara svårt för många andraspråksinlärare, och som även avancerade andraspråkstalare kan ha problem med, är placeringen av det finita verbet i en huvudsats (t.ex. ”I morgon *sätter* jag mig på stolen” / ”I morgon jag *sätter* mig på stolen”). Likaså svenskans placering av negationer kan te sig komplicerad i jämförelse med många andra språk (ibid.).

Musik och språk

Vad har då sång och musik med andraspråksinlärning för vuxna att göra? Här presenteras några aspekter av relationen mellan musik och språk och hur olika språkutvecklingsteorier och syn på lärande kan påverka andraspråksinlärares förutsättningar att bygga upp andraspråket.

Relationen mellan musik och språk

Om man ställer frågan vad musik och språk har gemensamt kan ett svar vara att både de språkliga och musikaliska ljudsystemen har gemensamma element såsom klang, betoning, puls, rytm, tempo, nyanser, tonhöjd och melodi (Nivbrant Wedin, 2013). För det andra har man enligt Jederlund (2011) även inom neurovetenskapen funnit samband mellan musik och språk. Generellt är höger hjärnhalva viktigare för musiken och vänster för språket, men ofta aktiveras musik och språk också samma eller överlappande nätverk i hjärnan. Vissa neurala delnätverk, som de rytmiska och melodiska konturerna, är exempelvis gemensamma i musik och språk (ibid.).

När det kommer till sång, som ju är en kombination av både melodi och text, har man enligt Jederlund (2011) funnit stöd inom neurovetenskapen för att melodi och text lagras separat i olika nätverk i hjärnan, ett melodianalysnätverk och ett textanalysnätverk, men att dessa två står i förbindelse med varandra. När man sjunger eller lyssnar till sång aktiveras därför både melodianalysnätverket och textanalysnätverket samtidigt och nervförbindelser skapas mellan dessa. Detta gör att sång skapar komplexa nätverk i hjärnan som underlättar minnet av både melodin och texten (ibid.).

Holistisk och kompositionell språkutvecklingsteori

Hur språkundervisning bedrivs kan ses i ljuset av den s.k. *holistiska* respektive den *kompositionella språkutvecklingsteorin*. Jederlund (2011) redogör för att den holistiska språkutvecklingsteorin utgår från sambandet mellan det ickeverbala och det verbala språket. Enligt Jederlund (2011) lär sig barn språk holistiskt, d.v.s. de plockar ut språket ur ett sammanhang, från helhet till delar. I helheten ingår även de ickeverbala, melodiska och rytmiska aspekterna, d.v.s. prosodin (ibid.).

Vidare beskriver Jederlund (2011) att den kompositionella språkutvecklingsteorin, i motsats till den holistiska, går från delar till helhet där man bygger upp språket bit för bit och lär sig ett segment i taget. Eftersom de musikaliska aspekterna av språket, prosodin, framträder tydligast i helheten, finns det en risk att dessa aspekter förbises då ett kompositionellt synsätt praktiseras enligt Jederlund (2011). Han menar vidare att den kompositionella språkutvecklingsteorin dominerat skolans värld och fått negativa konsekvenser för andraspråksinlärnarnas möjligheter att utveckla förmågan att uppfatta rytmer och olika ljud och utveckla prosodin i sitt eget tal (ibid.).

Estetik och lärande

Sång i andraspråksundervisningen är i praktiken ett möte mellan ett teoretiskt skolämne och ett estetiskt. Enligt Jederlund (2011) har dock traditionen inom skolan dominerats av en uppdelning av de teoretiska och praktiskt-estetiska ämnena och en prioritering av de teoretiska ämnena på bekostnad av de övriga, något som blivit ifrågasatt de senaste decennierna inom forskning om lärandets villkor.

Montessori-, Freinet-, Waldorf- och Reggio Emilia-pedagogiken är exempel på moderna pedagogiker som låter den teoretiska och estetiska kunskapen gå hand i hand. Gardners (1994) teori om *multipla intelligenser* där olika begåvningsstrukturer, bland annat musikalitet, indikerar på vilket sätt man som inlärare har lätt att lära, är också ett alternativt sätt att se på lärande som mötts av stort intresse inom pedagogiken sedan den presenterades på 1980-talet. Enligt Jederlund (2011) bekräftar

hjärnforskningen de positiva effekterna av det s.k. *multimodala tänkandet* i dessa pedagogiska metoder.

Didaktiska perspektiv på SVA-undervisning

I ovanstående redogörelser framträder några viktiga områden i vuxnas SVA-inläring samt sången och musikens fördelar i andraspråksinläringen. Nedan följer några didaktiska perspektiv på hur några av dessa områden kan angripas konkret i traditionell SVA-undervisningen samt i SVA-undervisning med sång.

Uttalsträning, ordinläring, och helfrasinläring

Uttalsträning

Uttal kan tränas på många sätt och bör enligt Thorén (2016) ständigt vara närvarande i all undervisning för att inte uttalet ska glömmas bort. En metod som utvecklats av Kjellin (2002) och som går under namnet *Simultan Repetitiv Imitation, SRI*, (Thorén, 2016; Larson 1999) utgår från kunskapen om den kategoriska perceptionen och att det krävs mycket träning i både perception och produktion för att vuxna inlärare ska tillägna sig ett svenskt uttal (Thorén, 2016, Kjellin, 2002). Metoden går i korthet till så att läraren säger en fras cirka tio gånger i följd innan alla inlärare i grupp härmar samma fras några tiotal gånger tillsammans med läraren. Genom de många repetitionerna får inlärarna enligt Thorén (2016) höra frasen ordentligt innan de själva producerar talet, och ges sedan många tillfällen att själva producera talet och ta till sig alla detaljer. Genom att lyssna och härma övas både hörperception och talmotorik (ibid.).

Thorén (2016) och Kjellin (2002) menar att det är en fördel att träna uttal på detta sätt i grupp jämfört med att träna individuellt för att få ut största möjliga effekt av övningarna. Inlärarna får därigenom direkt återkoppling genom att inte bara höra sitt eget uttal utan summan av hela gruppens, vilket enligt Thorén (2016) nästan alltid är bättre än den enskildes eget uttal. Kjellins (2002) erfarenhet är att en grupp med färre än 8-10 elever kan göra att de blyga eleverna känner sig utsatta samtidigt som de dominerande eleverna hörs för mycket.

Kjellin (2002) framhåller även fördelarna av att träna hela fraser istället för att träna på enskilda ord för att få fram den språkspecifika prosodin.

Att överdriva då uttal tränas är något som Thorén (2016) återkommer till flera gånger i sina resonemang. Han nämner bland annat att det finns stöd i forskning för att nya ljud lärs in bättre om de får höras under längre tid och görs mer utdragna än normalt.

Ordinläring

Trots att andraspråksinlärare behöver tillägna sig en mängd olika ord och uttryck menar Enström (2010) att många lärare tenderar att inte ge systematisk ordinläring så stor uppmärksamhet och tid i undervisningen. Hon framhåller att lärare behöver hjälpa inlärarna att upptäcka ordförrådets system och strukturer så att inläringen bli enklare och effektivare än om de ser orden som isolerade enheter som existerar oberoende av varandra och måste läras in ett i taget (ibid.).

Ordförrådet kan enligt Enström (2010) delas in i en *inre* och en *yttre struktur*. Den yttre strukturen omfattar hur ord är uppbyggda, dvs. de olika byggstenarna i orden och hur de kan sammansättas, avledas, förkortas etc. Den inre strukturen har att göra med

vilka betydelserelationer som finns mellan ord i t.ex. *synonymer* och *motsatser*, samt vanliga ordkombinationer i s.k. *kollokationer*, *partikelverb*, *idiom*, *ordspråk* m.m. Det är också så orden är lagrade i hjärnan (ibid.).

Förutom att det är viktigt att lärare har kunskap om dessa strukturer bör man som lärare enligt Enström (2010) även känna till några viktiga faktorer för framgångsrik ordundervisning. En sådan faktor som hon framhåller är att möta ord i en kontext och att inte arbeta med isolerade ord utan med olika typer av ordgrupper som är organiserade utifrån ordens inre eller yttre struktur. Hon menar också att det är viktigt att göra eleverna medvetna om olika stilar i språket och skillnaden mellan talspråk och skriftspråk. Att variera arbetssätten menar hon kan öka elevernas motivation och tillgodose elevernas olika inlärningsstilar. Hon poängterar också vikten av repetition för att orden och uttrycken ska automatiseras och bli en del av det egna ordförrådet (ibid.).

Helfrasinlärning

Helfrasinlärning kan enligt Philipsson (2004) vara en betydelsefull strategi vid inlärning av ordföljden. Kjellin (2002) lyfter också fram helfrasinlärningen i undervisningen, inte bara för uttalet utan också för att man därigenom även får lära sig grammatik i ”färdigpaketerade helfraser med ordföljd, ordböjningar och allt” (Kjellin, 2002, sid. 142). Även Jederlund (2011) menar att det ofta är lättare att lära sig rimmade ramsor och sånger än att lära sig språk stavelse för stavelse. Som konstaterats har vuxna oftast svårare att lära sig helfraser än barn (Wedin2010), vilket också kan vara ett skäl att öva på just helfraser i andraspråksundervisningen med vuxna. Kjellins (2002) talkörsmetod kan vara ett sätt att träna helfraser, att sjunga ett annat, vilket vi nu ska titta närmare på.

Sång i SVA-undervisning

På flera håll i Sverige används sång i undervisning av SVA inom både obligatorisk och frivillig verksamhet. Här ges en sammanfattning av några musikpedagogers beskrivningar av sina verksamheter och varför de använder sång och musik i undervisningen. Uppgifterna är hämtade ur sångböcker och metodmaterial för SVA-undervisning (Bornemark, 2017; Mattsson, u.å.; Andersson, 2001) samt ur en nyutgiven bok om körverksamhet för nyanlända (Valtersson, 2019). Musikpedagogerna som här refereras till är Birgitta Thalén Sundin i Sundsvall, Eva Bornemark i Malmö Södervärn, Ing-Mari Janzon i Eskilstuna, samt Jan Mattsson och Andreas Andersson i Göteborgsförorten Bergsjön.

Språkkör

En organisationsform som förekommer på flera håll i Sverige enligt Valtersson (2019) är att en eller ett par musikpedagoger regelbundet har lektioner på SFI, SPRINT eller i någon annan skolform där inlärarna får sjunga som en del av den obligatoriska SVA-undervisningen, eller som en frivilligt vald verksamhet på skolan. Ibland kallas denna typ av verksamhet *språkkör*. Musikpedagogerna är i de flesta fall inte själva lärare i SVA, men samarbetar ofta med elevernas ordinarie SVA-lärare som deltar på körlektionerna. Vissa SVA-lärare följer även upp vad de sjungit på de övriga svensklektionerna. Också inom frivillig verksamhet bedrivs olika typer av språkkörer och även s.k. *integrationskörer* som inte har ett lika tydligt fokus på språkinlärning (ibid.).

Några av musikpedagogerna i Valterssons (2019) bok har skrivit egna sånger som är speciellt avsedda att användas i SVA-undervisningen. Bornemark (2017) och Mattsson (u.å.) har även gett ut sånger i bokform med tillhörande inspelningar som finns tillgängliga på internet eller på en medföljande CD-skiva. Enligt Valtersson (2019) har Thalén Sundin i sina egna sånger inspirerats av elevernas läroböcker i SVA, och Bornemark (2017) har medvetet skrivit sångerna så att betoningarna i orden ligger rätt i förhållande till betoningarna i melodierna. Förutom specialskrivna sånger används även vanliga, traditionella sånger i språkkörerna enligt Valtersson (2019). Bornemark menar dock att många vanliga, icke specialskrivna sånger har för svåra ord för inlärare i de första stadierna i språket, men att de kan användas med dem som kommit lite längre i sin språkutveckling (ibid.).

Flera av musikpedagogerna beskriver för Valtersson (2019) att de sjunger före och låter eleverna sjunga efter, s.k. *call and response*, och att de använder sig av tempoförändringar och upprepningar. Några projicerar sångtexterna och ibland även bilder på väggen, och en del använder också sångtexterna som utgångspunkt för analyserande samtal, ibland om samhället och olika kulturer. Thalén Sundin menar att det är viktigt att lektionerna har en tydlig ram, att de börjar och slutar på ett likadant sätt varje gång (ibid.). Bornemark (2017) beskriver i förordet till sin sångbok att de blandar nya sånger och sånger som eleverna lärt sig tidigare, och att hon uppmärksammar eleverna på uttalet då de återfaller i ett gammalt uttal som de hade då sången lärdes in.

Janzon, som enligt Valtersson (2019) har språkkör som en frivillig verksamhet utanför schemat på ett SPRINT-gymnasium, ger uttryck för att närvaron på kören är ojämn och önskar att kören skulle vara schemalagd som en del av den ordinarie undervisningen. Hon skulle också önska att ett närmare samarbete utvecklades med elevernas ordinarie SVA-lärare (ibid.).

De skäl som nämnda musikpedagoger i Valterssons (2019) bok anger till varför sång används i undervisningen i SVA är bl.a.

- att sångerna tränar prosodin, ordförrådet och grammatiken
- att de genom sångerna lär sig helfraser som kan vara användbara i olika vardagssituationer, särskilt av nybörjare
- att även elever som inte kan läsa och skriva kan delta och tillägna sig språket
- att sångerna gör att det är lättare att befästa kunskaperna i minnet

Mattsson nämner även andra skäl som att de flesta tycker att det är roligt, att sången får igång kroppen och hjärnan och att sången skapar gemenskap (Valtersson, 2019).

Sång och musik i lektionerna

Anderssons (2010) metodbok om sång i SFI-undervisningen har tagits fram utifrån hans egna erfarenheter från undervisning på SFI. Jämfört med språkkörerna ovan som mestadels sjunger arbetar han även med hörförståelse och för in moment av läsande och skrivande. Anderssons metod är tänkt att användas i de ordinarie lektionerna som ett sätt att komplettera och variera den traditionella undervisningen. Med boken följer ett antal mer eller mindre kända sånger och ramsor med text och tillhörande CD-skiva, samt en förteckning över grammatiska strukturer och ämnesområden i sångerna som man kan arbeta vidare med utifrån sångerna (ibid.).

Tidigare forskning

I sökandet efter vad tidigare forskning säger om sång i SVA-undervisning för vuxna kan konstateras att det utöver ett antal uppsatser på grundutbildningsnivå (Bonde, 2007; Gustavsson, 2014; Modeer, 2014; Stark, 2014; Bryhagen & Claesson, 2015; Janzon, 2017) råder stor brist på forskning i svensk kontext. Den enda studie på högre akademisk nivå som behandlar frågan om sångens och musikens inverkan på SVA-inläringen i pedagogisk verksamhet är en musikvetenskaplig studie av förskolebarn (Ehrlin, 2012). För att finna studier på en högre vetenskaplig nivå om sång som undervisningsmetod för vuxna behöver man gå till internationell forskning. Även internationellt är dock forskning om sång i andraspråksundervisning för vuxna ett eftersatt område enligt Engh (2013).

Här följer en presentation av några utvalda internationella studier. Först presenteras en äldre studie av Murphey (1990) som är unik i sitt slag och ofta citerad i annan forskning, och därefter en litteraturstudie av Engh (2013) som sammanfattar mycket av forskningen på området. Avslutningsvis lyfts några ytterligare perspektiv på andraspråksinläring genom sång från något senare artiklar av Ludke, Ferreira & Overy (2014) och Natale Rukholm (2015).

The song-stuck-in-my-head (SSIMH) phenomenon

Murphey (1990) presenterar i sin studie en teori som han gett namnet *the song-stuck-in-my-head (SSIMH) phenomenon*. Utgångspunkten är hans egen erfarenhet av att ofrivilligt ha sånger ringande kvar i huvudet efter att ha utsatts för dem. I studien fann han att de allra flesta i undersökningsgruppen hade erfarenhet av detta. Han ser även ett samband med det tidigare kända fenomenet *involuntary verbal rehearsal* (även kallad *Din in the head*) och drar slutsatsen att om sambandet stämmer så indikerar det att sånger kan ge positiva effekter på språkinläring. Den stora spridningen av engelskspråkig musik runt om i världen tror han kan ha haft större betydelse för språkinläringen i engelska än vad lärare hittills har erkänt, delvis på grund av detta fenomen.

Litteraturstudie

Engh (2013) har i en litteraturstudie undersökt musik som ett redskap i inlärares språktillägnet. Han har studerat frågan utifrån olika vetenskapliga perspektiv såsom sociologi, kognitionsvetenskap, förstaspråksinläring och andraspråksinläring och har även studerat de praktiskt pedagogiska resurserna. En slutsats han drar är att det finns starkt stöd för användande av sång och musik i såväl första- som andraspråksundervisningen. Några av de empiriska studierna inom andraspråkstillägnet som han refererar till visar på att sång har gett positiva resultat på bland annat:

- hörförståelse
- ordinläring
- minne och återgivande av lexikala mönster
- uttal
- grammatik

Förutom bakomliggande sociala, kulturella och kognitiva faktorer framför han några av de teorier som finns om vad som skulle kunna förklara dessa positiva resultat. Han lyfter exempelvis fram studier som visat på några vanliga egenskaper i sångerna som kan vara till fördel för språkinläringen, nämligen:

- att sånger är naturligt repetitiva
- att sånger har många likheter med talspråket och sjungs i ett långsammare tempo än de talas
- att sånger innehåller längre uttryck och fraser
- att sånger innehåller specifika intonations-, rytmiserings- och betoningsmönster

Andra tänkbara förklaringar till varför sångerna ger ett ökat bibehållande i minnet kan ha samband med kombinationen av rytm, melodi och rim tillsammans med lingvistisk prosodi i sångerna, samt SSIMH-fenomenet där sångerna upprepas i huvudet efter att man utsatts för dem (Engh, 2013).

Engh(2013) visar även på att användande av sång i klassrummet kan överbrygga klyftan mellan formell och informell inläring genom att sång förekommer utanför klassrummet i människors vardag. Sångerna kan också vara en positiv faktor för motivationen hos inlärarna samt en inkörspport till kulturella normer och idéer i målspråket.

Dock finns det enligt Engh (2013) också de som ser kritiskt på att kulturella värderingar och ideologier förmedlas genom sånger i klassrummet och att det är viktigt att kritiskt reflektera över sångernas innehåll och budskap. Det finns även studier som visat på att inte alla inlärare blir avspända och mottagliga för lärande genom sång och musik som hävdas i vissa undersökningar, utan att känslor av hemlöshet, social osäkerhet och vantrivsel också förekommer vid användande av sång i klassrummet.

Engh (2013) drar slutsatsen att det trots allt finns starkt stöd för användande av sång i språkundervisningen och att många lärare intuitivt känner att musik är fördelaktigt för språkinläringen. Han konstaterar dock att de flesta lärare saknar teoretisk grund för metoden och att det är en anledning till varför en del lärare känner sig oförmögna att försvara användandet av sång med inlärare på en högre nivå. Engh (2013) drar även slutsatsen att det råder stor brist på metodmaterial för lärare.

Några ytterligare perspektiv och frågeställningar

Ludke, Ferreira & Overy (2014) och Natale Rukholm (2015) berör i sina respektive artiklar frågan om sångvalets betydelse för effekterna på ordinläringen. Ludke, Ferreira & Overy (2014) lyfter bland annat upp två jämförbara studier där den ena (Wallace, 1994) visat minnesfördelar av sjungna texter jämfört med lästa, medan den andra (Racette & Peretz, 2007) visat motsatt resultat. Som tänkbar orsak till dessa olika resultat resonerar de så att Racette & Peretz (2007) använde folksånger i sin studie med icke-repetitiva melodislingor istället för den typ av enkla, lättlärd melodier som enligt Wallace (1994) underlättade memoreringen av orden, vilket kan ha påverkat resultatet. Natale Rukholm (2015) lyfter också i sin diskussion fram vikten av lämpligt material med enkla och repetitiva melodier som behandlar relevanta ämnen för elevgruppen för att nå positiva effekter på ordinläringen genom sång.

Natale Rukholm (2015) tror också att det har betydelse att sångerna uppskattas av inlärarna eftersom motivationen är en nyckel för framgångsrikt lärande. Hon föreslår därför till vidare forskning att studera vilken påverkan inlärarnas olika musiksmak kan ha, och ställer frågan om musiken kan försvåra snarare än underlätta inläringen om

inläraren inte tycker om musikstilen. Hon efterlyser även mer forskning som undersöker effekten av användande av sång med inlärare som kommit upp på en högre språklig nivå (ibid.).

Metod

Denna studie är kvalitativ med ett induktivt perspektiv inspirerat av grundad teori. Innan redogörelsen av val av metod och hur studien genomförts ges här en teoretisk bakgrund om kvalitativ forskning och grundad teori.

Kvalitativ forskning och grundad teori

Kvalitativ forskning förknippas oftast med ett holistiskt synsätt där man betraktar saker i sin kontext. Vanligtvis inhämtas data genom ord i intervjuer, dokument och observationer i syfte att försöka tolka och förstå människors upplevelser och underliggande mönster i människors tankar (Denscombe, 2018; Patel & Davidson, 2011).

Inom grundad teori ligger tyngdpunkten i det verkliga livet och man utgår från den empiriska forskningen och låter teorin växa fram ur data, inte tvärt om. Grundad teori har sina rötter i pragmatismen som lägger stor vikt vid det praktiska snarare än det abstrakta och värderar teorier utifrån hur väl de fungerar i praktiken. Till skillnad från det deduktiva perspektivet där man utgår från generella teorier som man sedan testar, har man inom grundad teori ett induktivt perspektiv där man studerar något i syfte att säga något generellt utifrån det man funnit (Kvale & Brinkmann, 2014).

De metoder som är bäst lämpade för grundad teori är de där data samlas in utan att de påverkas av tidigare begrepp och teorier. Därför används med fördel ostrukturerade eller semistrukturerade intervjuer där informanterna ges möjlighet att utveckla sina idéer och tala utförligt. Då frågeformulär används är frågorna med fördel öppna utan fasta svarsalternativ, och vid observationer förs fältanteckningar istället för att fasta scheman kryssas i (Kvale & Brinkmann, 2014).

Inom grundad teori analyseras data med en metod där man kategoriserar och kodar data och konstant jämför de kategorier som växer fram. På detta sätt tydliggörs skillnader och likheter i materialet och det blir möjligt att sortera in koderna under större gemensamma rubriker. Forskaren har på så sätt hela tiden kontroll över de teorier som utvecklas allteftersom och behåller närheten till verkligheten (Denscombe, 2018).

Val av metod och avgränsning

Utifrån ovanstående beskrivning av kvalitativ forskning och grundad teori var det i detta fall naturligt att göra en kvalitativ studie med ett induktivt perspektiv inspirerat av grundad teori, detta eftersom förståelsen av informanternas kunskaper, erfarenheter och tankar är central i studien och informanternas erfarenheter av verksamhet där sång används som undervisningsmetod utgör själva utgångspunkten.

Inledningsvis var ambitionen att använda både observationer och intervjuer och att förutom lärare, körledare, utbildningsledare även intervjua elever för att belysa området ur så många perspektiv som möjligt. Efter ett etiskt övervägande, och för att begränsa studiens omfattning, avgränsades dock studien till att endast använda

intervjuer och att inte intervjua elever utan endast lärare, körledare och utbildningsledare.

Valet att använda semistrukturerade intervjuer med öppna frågor och naturligt uppkomna följdfrågor gjordes för att ge förutsättningar för informanterna att kunna dela med sig av sina kunskaper, tankar och erfarenheter och redogöra för helheten i sina resonemang utan att styras av alltför detaljerade frågor eller en bestämd turordning. Bedömningen gjordes att informanterna på detta sätt skulle bidra med värdefullt material till studien.

Etiska aspekter

I studien har hänsyn tagits till *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* som är fastställt av Vetenskapsrådet (2002). Dessa krav har tillgodosetts genom att ett informationsbrev (Bilaga 1) skickats till informanterna per e-post innan intervjuerna genomfördes där de informerades om studiens syfte och vad det skulle innebära att delta. Där framgick även att deltagandet var frivilligt och kunde avbrytas utan närmare motivering, samt information om hur personuppgifterna behandlas och att undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna. Med informationsbrevet följde även ett samtyckesdokument (Bilaga 2) som alla informanter skrivit under och lämnat in vid intervjutillfället eller per e-post.

För att anonymisera informanterna och verksamheterna har de getts fingerade namn. Informanterna har även gett sitt godkännande per e-post till att information publiceras som potentiellt kan göra att personerna och verksamheterna kan identifieras (Kvale & Brinkmann, 2014). Svaren som informanterna lämnat kommer endast att användas i forskningssyfte.

Urval av informanter

Ambitionen i studien var att intervjua körledare, lärare och utbildningsledare vid minst två olika verksamheter där sång används som undervisningsmetod. Kontakt togs därför med ett gymnasium med ett språkintruktionsprogram (SPRINT) samt en frivillig verksamhet för asylsökande kvinnor (här kallad Mötesplatsen). I båda verksamheterna är körsång en schemalagd del av svenskundervisningen. Körledare, utbildningsledare och lärare i dessa verksamheter tillfrågades att delta i studien och samtycke gavs från de två körledarna, två SVA-lärare på SPRINT samt verksamhetschefen och utbildningsledaren på Mötesplatsen.

Efter att det gått en tid förändrades förutsättningarna så att SVA-lärarna på SPRINT och verksamhetschefen på Mötesplatsen inte längre kunde delta, varvid fler informanter söktes till studien. Frågan gick då till en lärare på Mötesplatsen som gav sitt samtycke. För att få större spridning av informanter från olika verksamheter togs även kontakt med några SVA-lärare på SFI i en mellanstor stad (här kallad Mellanstaden) med erfarenhet av att använda sång i SVA-undervisningen. Två av dem gav sitt samtycke, dock uteblev en av dem då intervjun skulle genomföras. Eftersom sångverksamheten på SFI inte längre bedrivs i organiserad form och nuvarande skolledning inte varit så involverad i sångverksamheten blev det inte aktuellt att tillfråga någon utbildningsledare där.

Informanterna i studien blev således fem till antalet: två körledare, en utbildningsledare samt två lärare. Här följer en kort presentation av dessa samt en presentation av verksamheterna de har erfarenhet av. Samtliga namn är fingerade.

Informanterna

Körledarna Cathrine och Malin på Mötesplatsen och SPRINT

Körledarna Cathrine och Malin är båda utbildade musikpedagoger och har många års erfarenhet av att arbeta med körsång i olika former, framförallt med flerspråkiga barn och unga. Malin har också arbetat som musiklektör i nära samarbete med klasslärarna på en skola med Freinet-pedagogik under många år. Sedan några år tillbaka leder de tillsammans språkkörer för vuxna på Mötesplatsen och på SPRINT-gymnasiet.

Utbildningsledaren Karin på Mötesplatsen

Utbildningsledaren Karin har som ansvar att organisera och planera utbildningsverksamheten i SVA på Mötesplatsen, vilket bland annat innebär att ta fram utbildningsmaterial och att kommunicera med lärarna. Hon undervisar även i svenska på Mötesplatsen och deltar ibland på körlektionerna. Karin är utbildad lärare och har sjungit i olika körer under livet.

Läraren Liselott på Mötesplatsen

Liselott är anställd på Mötesplatsen och har ansvar för en grupp elever som hon undervisar i SVA på förmiddagarna tre dagar i veckan. Utöver det har hon även andra arbetsuppgifter och deltar ibland på körlektionerna. Under en period har Liselott lett *rastgympa* med barnsånger för alla grupper på Mötesplatsen. Hon har sjungit mycket i olika slags körer under livet.

SVA-läraren Elisabeth på vuxenutbildningen i Mellanstaden

Elisabeth är lärare i SVA och har arbetat många år på SFI i Mellanstaden i alla kurser. Sedan några år tillbaka arbetar hon som lärare i *SVA Grundläggande* på vuxenutbildningens yrkesutbildning. Elisabeth är musikintresserad och använde under ett antal år sång regelbundet i undervisningen på SFI i gemensamma sångpass tillsammans med ett tiotal kollegor och deras klasser.

Fortsättningsvis används omväxlande begreppen *körledare* och *musikpedagoger* för Cathrine och Malin och begreppen *lärare* och *SVA-lärare* för Elisabeth och Liselott.

Verksamheterna

Mötesplatsen

Mötesplatsen är en frivillig, kostnadsfri verksamhet för asylsökande kvinnor i en mångkulturell förort med både anställda och volontärer som medarbetare. Genom att undervisa i svenska och även erbjuda en del andra aktiviteter vill de stärka kvinnor i kris, bryta isolering och utanförskap och skapa förutsättningar för dem att komma in i arbetslivet och bli en del av det svenska samhället.

Mötesplatsen bedriver undervisning i svenska i åtta grupper på olika nivåer fyra förmiddagar i veckan. Språkkören är en del av undervisningen en förmiddag per vecka och leds av körledarna Cathrine och Malin. Under en period har de även haft rastgymna då alla grupper sjungit barnsånger med rörelser tillsammans med Liselott.

SPRINT

På SPRINT i en medelstor svensk stad går nyanlända elever i gymnasieålder som förbereder sig för att bli behöriga att söka in till något annat program i gymnasieskolan eller annan utbildning. Sedan några år tillbaka är språkkör en

obligatorisk del av undervisningen en timme i veckan. Kören leds av körledarna Cathrine och Malin och på körlektionerna deltar även elevernas SVA-lärare. Varje läsår avslutas med en konsert tillsammans med en kör från en musikklass på ett gymnasium i en närliggande stad, en s.k. *kompiskör*.

SFI i Mellanstaden

På SFI i Mellanstaden bedrevs sång i organiserad form under ett flertal år. Flera lärare, däribland Elisabeth i denna studie, samverkade och samlades med sina klasser på alla nivåer (A till D) ett pass i veckan och sjöng tillsammans som en del av svenskundervisningen.

Genomförande

Innan intervjuerna med studiens informanter genomfördes togs en intervjuguide fram med ett antal huvudfrågor och följdfrågor som alla hade sin utgångspunkt i studiens då tänkta frågeställningar. Frågorna testades i en pilotintervju (Patel & Davidson, 2011) med en kyrkomusiker som i sitt arbete leder sångstunder på ett språkkafé med nyanlända i kyrkans regi. Efter pilotintervjun gjordes bedömningen att endast behålla huvudfrågorna och låta eventuella följdfrågor formuleras utifrån hur samtalet i intervjuerna utvecklades, detta för att ge utrymme för informanterna att utveckla sina idéer enligt principen för semikonstruerade intervjuer (Denscome, 2017; Patel & Davidson, 2011).

I intervjuerna med informanterna ställdes huvudfrågorna enligt intervjuguiden (Bilaga 3) men med stor flexibilitet i ordningsföljden (Denscome, 2017; Patel & Davidson, 2011). För att behålla fokus på frågorna och navigera mellan de olika frågeställningarna som delvis går in i varandra, fördes anteckningar löpande på ett stort A3-ark med nyckelorden ur frågorna som rubriker (Bilaga 4), väl synligt för både intervjuare och informant. Informanterna svarade och delade med sig rikligt av sina kunskaper, erfarenheter och tankar.

Intervjuerna med de utvalda informanterna genomfördes under tre dagar i följd i slutet av vårterminen 2019. Språkkören på SPRINT hade avslutats en månad innan intervjuerna och Mötesplatsen hade sin avslutning samma vecka. Även verksamheten på vuxenutbildningen där Elisabeth arbetar hade sin våravslutning samma vecka.

Första dagen intervjuades Elisabeth på vuxenutbildningen i Mellanstaden i deras lokaler. Intervjun blev cirka 1 timme lång. Dagen därpå intervjuades utbildningsledaren Karin och läraren Liselott i Mötesplatsens lokaler. Intervjuerna med Karin och Liselott blev cirka 1 timme och 10 minuter långa. Tredje dagen genomfördes intervjuerna med körledarna Cathrine och Malin på centret där de har sin bas. Denna dag hade Mötesplatsen förlagt sin sommaravslutning till denna plats. Innan sommaravslutningen startade intervjuades Cathrine, en intervju som tog cirka 1 timme och 15 minuter, och efter sommaravslutningen intervjuades körledaren Malin cirka 1 timme och 40 minuter.

Ljudupptagningar av alla intervjuer gjordes med två mobiltelefoner. Förutom intervjuerna har en del kompletterande fakta om informanterna och verksamheterna samt några förtydligande uppgifter utifrån intervjuerna kommuniceras skriftligt via e-post före och efter intervjuerna. Alla ljudupptagningar från intervjuerna dokumenterades sedan genom ordagrann transkribering av all data som skulle kunna bli aktuell att redovisa som citat och i övrigt med summariska referat.

Eftersom syftet med studien inte varit att studera de språkliga aspekterna i informanternas uttalanden har informanterna getts möjlighet att korrigera sina uttalanden och meddela om de upplevt att de blivit misstolkade eller felciterade. Detta gjordes genom att resultatkapitlet skickades till dem per e-post där de gavs möjlighet att inom några dagar höra av sig om de önskade korrigera något. Fyra av fem informanter svarade på detta och ett fåtal detaljer i innehåll och språkliga formuleringar ändrades utifrån deras önskemål. Därefter har även vissa justeringar gjorts av rubrikerna i resultatkapitlet samt ordningsföljden av dessa.

Databearbetning och analysmetod

Vid analysen av data från intervjuerna togs inspiration från den analysmetod som är användbar inom grundad teori där man kategoriserar data, konstant jämför de kategorier som växer fram och sorterar in dem under större gemensamma rubriker (Denscombe, 2018). I denna studie har kategoriseringen gjorts i följande steg:

Först färgmarkerades data med olika textfärg till respektive intervjufråga, eftersom informanterna i sina uttalanden rörde sig ganska fritt mellan de olika frågorna. I nästa steg gick data igenom igen och olika kodord antecknades i marginalen utifrån vad informanternas svar handlade om. Allt eftersom utkristalliserades ett antal nyckelord. De nyckelord som bedömdes vara relevanta i förhållande till studiens syfte och frågeställningar användes sedan som sökord då resultaten kategoriserades under större gemensamma rubriker i resultatkapitlet. Rubrikerna har därefter justerats i viss mån under analysarbetet.

Resultat

Nedan presenteras resultaten från intervjuer och vissa kompletterande uppgifter från e-postkonversation. Resultaten redovisas i form av sammanfattande referat samt citat och är sorterade under huvudrubriker samt ett antal underrubriker som framkommit under analysen av data. Varje del avslutas med en sammanfattning och sist av allt sammanfattas hela resultatkapitlet.

Hur sång praktiseras

Här redovisas vad informanterna berättat om hur sång som undervisningsmetod praktiseras i de verksamheter de har erfarenhet av. Resultaten presenteras först under respektive verksamhet och sammanfattas avslutningsvis under de gemensamma rubrikerna organisation, sånger och metodik.

Mötesplatsen

Språkkör

Utbildningsledaren Karin, läraren Liselott samt körledarna Cathrine och Malin beskriver språkkörverksamheten på Mötesplatsen.

En dag i veckan är det Språkkör för alla elever i alla grupper på Mötesplatsen. Kören leds av körledarna Cathrine och Malin. Då de sjunger spelar en av dem piano till sångerna och en av dem står framför gruppen och leder. De använder sig av olika sätt att lära ut sångerna till eleverna, men sjunger ofta före och låter eleverna härma, s.k. call and response. De arbetar mycket med att träna vokalljuden.

Körlektionerna har ett liknande upplägg varje gång där de börjar med att en kort stund värma upp kroppen och rösten med olika rörelser och sångövningar för att sedan sjunga en startsång som är samma varje gång. Därefter sjunger de några korta, enkla sånger, för att sedan gå över till de lite längre och svårare sångerna som de jobbar med över längre tid. Körlektionen avslutas med en slutsång.

Förutom att de sjunger pratar körledarna också mycket med eleverna och förklarar ord och begrepp, samtalar om innehållet i sångerna och anknyter till det omgivande svenska samhället och olika kulturer. Som hjälp i kommunikationen använder de sig av mycket kroppsspråk, bilder, rekvisita, skriver på tavlan, pekar på kartan o.s.v. Eleverna får låna textblad med sångtexterna under körlektionerna. Ibland låter de några elever översätta sångtexterna till de vanligaste språken för att eleverna ska få en djupförståelse för textinnehållet.

Cathrine berättar om hur de kan arbeta på flera olika sätt med en och samma sång och att olika syften samspelar i deras arbetssätt:

Det är allting samtidigt. Så den här sången är kanske valt utifrån att prata om känslor, och vad det är för olika ord som hör till känslor. Men samtidigt så är det ju så att sjunger vi utifrån att jag är sur, då jobbar vi med u. Och plötsligt är vi inne på och pratar om småbarn och tonåringar. ”När jag är sur tjuvar jag”. ”Vilka är det som tjuvar?” Ja. För då är man plötsligt i ett igenkännande också, när man jobbar tillsammans. (Cathrine)

Det senaste året har de arbetat i teman under femveckorsperioder på Mötesplatsen så att samma tema behandlats både på de vanliga svensklektionerna och på språkkören. En del sånger har sjungits bara under dessa perioder medan andra sjungits under längre perioder. Språkkören brukar sjunga några sånger vid Mötesplatsens jul- och sommaravslutningar.

Cathrine och Malin väljer sångerna de sjunger och de är en blandning av olika typer av sånger med lite olika syften. En del sånger är valda utifrån att träna olika fraser, ord, begrepp, språkljud och prosodi i vardagsspråket. Vissa av dessa kommer ur specialskrivet material för språkinlärning av Jan Mattsson (u.å.) och Eva Bornemark (2017), annat är hämtat från sånger skrivna för barn. De sjunger också en kategori sånger som Cathrine och Malin kallar för *livssånger*, d.v.s. sånger som har texter med en djupare innebörd och där en del av dem har ett mer poetiskt bildspråk. Livssångerna är en blandning av kända poplåtar, sånger ur den svenska visskatten och annat material som kan vara mer okänt.

Rastgympa

Under en period har de haft rastgympa mellan lektionspassen på Mötesplatsen. Då har Liselott sjungit barnsånger med rörelser med alla som velat vara med ur alla grupper.

För alltid när vi hade rast vid fiket så kortade vi ner fiket lite, och så hade vi fem minuters gymna här och sjöng, du vet såna här barnsånger... *Julen på bussen rullar runt*, eller *Krokodilen i bilen*, eller... Och då gjorde man också grejer, och så fick dom röra sig, och så stod vi i en stor ring här utanför. Och det tog ungefär fem minuter, och sen fick dom gå in och sätta sig och fortsätta. Så det var ju väldigt, väldigt populärt. (Liselott)

Karin beskriver också rastgymnastverksamheten och nämner att de exempelvis sjungit *I ett hus vid skogens slut* och *Huvud, axlar, knä och tå*.

SPRINT

Körledarna Cathrine och Malin beskriver verksamheten med körsång på SPRINT där de arbetat under några år tillsammans med skolans SVA-lärare som varit med på körlektionerna.

En dag i veckan har eleverna haft körsång på schemat. De har varje år haft ett långsiktigt mål att öva inför en konsert som de haft på slutet av vårterminen tillsammans med en kammarkör från en musikklass på ett gymnasium i en närliggande stad, en s.k. kompiskör. Körerna har träffats för att öva tillsammans ett par gånger per år och har haft workshops där de sjungit den gemensamma repertoaren. Sångerna har varit arrangerade för kör och orkester och har framförts offentligt i en konsertsal.

Så här beskriver Cathrine hur de arbetat med SPRINT:

SPRINT-eleverna har haft mer utvecklad svenska, så vi har inte varit lika grundläggande i repertoaren där. Där har fokus varit på valt tema, t.ex. ”jag/identitet” i år 1, ”rötter” i år 2, och ”Sverige” i år 3. Vi har ofta valt lite mera populära låtar, eller som i år då tema var Sverige; Evert Taube. Språkmässigt kan man säga att vårt fokus varit på synonymer, poesi och fraser som kan ha flera bottnar än det uppenbara språkliga då sångtexter kan vara poetiskt lagda. Man säger en sak, men menar någonting annat, eller menar någonting djupare. (Cathrine)

Malin säger:

Det går fortare, så dom är inte så intresserade av att hålla på så länge med det här med färger eller olika begreppssånger. Men det är fortfarande viktigt att ha vissa sånger som är enkla och repetitiva, så att det går snabbt att lära sig, att det fastnar fort.

I just det här läget när vi har jobbat med SPRINT så var ju liksom experimentet, eller vad jag ska säga, att ha en kompiskör. Och det råkade vara en kammarkör, vilket gjorde att vi jobbade med ”vanlig körsång”, och det har gått olika bra olika år, beroende på hur sångbara eleverna har varit. (Malin)

Upplägget av körlektionerna på SPRINT har liknat upplägget på Mötesplatsen, med en tydlig ram i början och slutet av lektionen för att skapa igenkänning och trygghet i formen.

SFI i Mellanstaden

Elisabeth berättar att det under en period samlades till gemensamma sångpass en gång i veckan. Till att börja med samlades 3-4 klasser i ett större uppehållsrum tillsammans med sina lärare. De närmast efterföljande åren utökades verksamheten till att innefatta 6-7 grupper som samlades i aulan. Sammanlagt deltog cirka 120-130 elever samtidigt på alla nivåer (A till D).

Lärarna kom tillsammans överens om vilka sånger de skulle använda under en period på 4-5 veckor. 6-7 sånger valdes för varje period och varje lärare fick komma med förslag utifrån vad de arbetade med just då i sina klasser. Alla sånger byttes inte ut samtidigt för att det alltid skulle finnas några sånger som eleverna redan kunde och som de kunde börja sångpassen med.

De använde uteslutande sånger ur sångboken *Sjung och träna svenska: 70 sånger för sfi-undervisning* (Bogren & Sundström, 2010). Alla elever fick låna varsin sångbok med sångernas texter under sångpassen. Nya sånger lärdes ut genom att någon av lärarna läste texten rad för rad och alla fick säga efter. Sedan sjöng de sången 2-3 gånger till pianoackompanjemang. Sångerna i sångboken har bara ett fåtal traditionella melodier, så eleverna kunde ofta melodin eftersom de som regel sjungit samma melodi men med en annan text tidigare.

På lektionerna, före eller efter sångpassen, arbetade eleverna på lektionerna i klassrummen med övningsbladen som finns till varje sång, för att träna på de olika momenten som sångerna behandlar. Varje övningsblad består av två övningar med olika svårighetsgrader. Sångerna finns också inspelade så att de kunde sjungas även i klassrummen.

Sedan sångpassen i aulan upphört i organiserad form på grund av omorganisation, har vissa lärare som har grupper som ligger på ungefär samma nivå på eget fortsatt att ha gemensamma sångpass. Några lärare använder sång på egen hand med sina elever i klassrummet.

Sångerna i sångboken har specialskrivna texter som speglar vardagsspråket. Elisabeth säger att flera av melodierna har en melodirytme som följer den svenska språkrytmen och tränar både satsbetoning och ordbetoning. De är skrivna så att de tränar olika moment i språket som t ex alfabetet, fraser, grammatiska strukturer, ordspråk och uttryck. Elisabeth beskriver upplägget i boken så att svårighetsgraden ökar ju längre fram i sångboken man kommer med presentation, korta fraser, ordförråd och liknande i början, och mer utbyggda satser med bisatsfraser etc. i slutet av boken.

Sammanfattning av hur sång praktiseras

Organisation

- Schemalagd språkkör / sångpass som en del i undervisningen en gång per vecka där flera klasser möts tillsammans för att sjunga under ledning av körledare / SVA-lärare
- Rastgympa med barnsånger för alla grupper (Mötesplatsen)
- Ett långsiktigt mål per år att öva inför en konsert tillsammans med en kompiskör (SPRINT)
- Medverkar med sång på jul- och sommaravslutningarna (Mötesplatsen)

Sånger

- Endast specialskrivna sånger (SFI i Mellanstan)
- Blandning av korta, enkla, ofta specialskrivna sånger och längre lite svårare s.k. livssånger (Mötesplatsen)
- Blandning av svårare konsertrepertoar och korta, enkla, ofta specialskrivna sånger (SPRINT).
- Svenska barnsånger (Rastgympan på Mötesplatsen).

Metodik

- Ett visst antal sånger upprepas under en period (SFI, Mötesplatsen)
- Inläring av sångerna genom att läsa efter texten rad för rad (SFI)
- Inläring av sångerna bl.a. genom call and response (Mötesplatsen, SPRINT)
- Varje körlektion börjar och slutar på samma sätt (Mötesplatsen, SPRINT)

- Tränar uttalet i sångerna mycket, särskilt vokalljuden (Mötesplatsen, SPRINT)
- Pratar mycket med eleverna om sångernas innehåll, om betydelsen av ord och uttryck etc. och den kulturella kontexten (Mötesplatsen, SPRINT)
- Jobbar med arbetsblad på lektionerna som hör ihop med sångerna (SFI)

Varför sång används

Här redovisas anledningarna som informanterna anger till varför de använder sång som undervisningsmetod, d.v.s. vad de baserar användandet av sång som undervisningsmetod på utifrån sina kunskaper och erfarenheter. Inledningsvis presenteras några allmänna aspekter och sedan några specifika språkförmågor som de menar främjas genom sång. Avslutningsvis redovisas även några anledningar som har samband med verksamheternas övriga syften vid sidan av andraspråkutvecklingen.

Sång och språk

På lite olika sätt talar alla informanterna om att sång och körsång är ett bra redskap i andraspråksinläringen och att sången på ett naturligt sätt är nära sammankopplat med språk. Några av dem drar paralleller till barns inläring av modersmålet.

Ja, jag tycker det är en jätte, jättebra, inte bara komplement till vanlig språkundervisning, utan jag tror att det är en enormt stark potential att lära sig språk genom att sjunga sig till det. (Karin)

Och så vet vi av egen erfarenhet, att sången lär språk, musiken lär språk. (Cathrine)

Körsång är ju alltid på ett sätt språkfokus. Där är det naturligt. Man vill ha samma vokaler, för annars får du inte samma övertoner. Det ska låta lika. Och du jobbar ofta med många olika språk. Zulu, spanska, engelska, svenska... Alla, även svenska barn jobbar med språk. (Malin)

Jag är helt övertygad om att det har nånting med inläringen... Får du musik till så lär du dig på ett helt annat sätt. Varför lär sig små barn liksom texter som dom hör på radion, eller... Det kan dom ju långt innan dom kan säga riktiga meningar. Jag har sett på mina egna barn och barnbarn också, att är dom lite blyga eller har svårt för att få fram ord, så sätter man på radion eller nån skiva eller nånting så är det ju hur enkelt som helst för dom att följa med, sjunga och dansa. Det kommer bara så självklart. Så det måste absolut finnas nån koppling på nåt vis, att sången gör nånting med oss. Den lockar fram nånting. (Liselott)

Liselott berättar i intervjun om en kvinna som hon var personlig assistent för och som förlorat talet på grund av en stroke, men som plötsligt en dag började sjunga med Liselott då hon nynnade på en känd gammal barnvisa.

Jag tänker alltid på den här kvinnan. Och sen sjöng vi alltid. Vi sjöng gamla barnvisor som hon hade sjungit för sina barn en gång, och hon kom ihåg dom helt klockrent, men hon kunde inte säga ett ord när vi skulle prata. Så det tänker jag ofta på i det här sammanhanget, att det är nånting som händer när vi ska sjunga. Att på nåt sätt är det lättare för dom att sjunga fram en text än att prata. (Liselott)

Lust och motivation

Alla uttrycker på olika sätt att sång är ett lustfyllt sätt att lära, något som de menar också ökar motivationen och gör det lättare att lära. Elisabeth säger:

Det blir både och. Både språkligt och lustfyllt och lärorikt. (Elisabeth)

Cathrine berättar om hur hon uppfattar att eleverna upplever språkkören:

Man ser att dom tycker det är roligt. Och dom fotar texten. Dom ställer frågor om texten. Dom är intresserade av att lära sig. (Cathrine)

Det första Malin svarar på frågan om varför sång användas som metod handlar om vad som händer i kroppen då vi sjunger och hur det får effekt på lärandet.

Endorfin. Det är kul. Man sätter igång en massa saker i kroppen rent hormonellt när man börjar sjunga. Det händer nånting. Och när hjärnan är igång, när endorfinerna gör hjärnan liksom röd, om du skulle liksom röntga den, då lär man sig nånting. När hjärnan är död och avstängd, då är det stopp. Det är ett sätt att få igång hjärnan så att den blir aktiv, så att det sker synapser över huvud taget. Det gör det när det är körsång. (Malin)

Hjälp för minnet

Nästan alla betonar också att sången gör att språkkunskaperna fastnar i minnet. Liselott drar parallellen till sin egen skolgång som barn och säger:

Det var ju så man lärde sig saker i skolan. Det var ju både genom verser och ramsor och musik. Det är ju såna här grejer som man kommer ihåg än i dag. Varför det har fastnat vet man inte, men just sång, och psalmer och du vet allt sånt där fastnar ju direkt. (Liselott)

Då Elisabeth lyfter fram sångens minnesbärande egenskap berättar hon samtidigt om erfarenheten av att ha sett hur det kommer till användning i talet hos eleverna.

En sång sitter ju kvar i minnet till skillnad mot en text som man bara läser rakt upp och ner. Hänger man upp en text på en melodi så är det klart att eleverna kommer ihåg den. Man kan ju höra ibland hur dom går och smånyttar på nån text så där.

Jag fick väldigt mycket ahaupplevelser de åren jag hade SFI-kurserna att när eleverna hörde ett ord så kunde de börja sjunga på sången där de visste att det där ordet fanns, och då kunde det vara tre veckor sen vi sjöng just den sången, men dom kom ihåg det, ställde sig upp och började sjunga den. Och då förstod man att då har det nog fastnat. Det är häftigt.

Och att de hejar i korridoren: Hej, hur är det? Jo, det är bara bra. Alltså de här informella mötena på skolan, men också i klassrummet att de kan börja sjunga på en sång. Det sitter. Och de använder det. (Elisabeth)

Upprepning

Att en sång kan upprepas många gånger utan att det blir tråkigt och att det sker en upprepning av ord, uttryck, uttal, grammatik etc. i själva sången, är något som också återkommer ganska ofta i informanternas resonemang. Genom upprepningen blir det en repetition och därigenom inlärnin menar de.

Man kan sjunga en sång många gånger utan att tröttna på den. Att läsa en text flera gånger känns tråkigt, man blir trött på den. Det är roligare att sjunga. (Elisabeth)

Olika sinnen

Karin och Malin betonar i sina resonemang att det är bra att använda sång som undervisningsmetod därför att det är bra att använda sig av olika sinnen i undervisningen.

Jag tror ju att man måste variera metoder över huvud taget när man ska lära sig nånting, därför att människor är olika och vi behöver använda olika sinnen. Och jag tänker att ju fler sinnen vi jobbar med desto mer lärande sker (Karin)

Det sätter sig ju på flera krokar i huvudet, än om du bara har läst det. Ju fler sinnen du använder. Ju fler krokar du hänger upp kunskapen på, desto större chans är det att kunskapen fastnar. Så har du med både bild, melodik, rytmik, kanske även en känsla om du har pratat kring låten att det väcker nånting i dig. Eller att du får känna på saker och ting som man sjunger om, till och med så. Så jobbar man med förskolan. Känna på hårt och mjukt, och så sjunger man om det. Ju fler sinnen du kan använda, desto bättre. (Malin)

Malin nämner också att människan har olika inlärningsstilar och refererar till teorin om multipla intelligenser av Gardner (1994).

Alla kan vara med

Elisabeth för fram att sång som undervisningsmetod gör att även nyanlända, icke läskunniga och personer som inte kan det latinska alfabetet kan delta och därigenom tillgodogöra sig språket. De behöver inte kunna läsa utan kan lära sig bara genom att lyssna och härma då sångerna upprepas. Även personer som inte själva vill sjunga lär sig en del bara genom att lyssna då andra sjunger menar hon.

Jag vet en gång att jag hade en kille, han sjöng faktiskt inte med första gången, han följde bara med i boken, i texten. Och sen nästa tillfälle, då mimade han. Tredje tillfället så sjöng han. Och jag tänker att man får ju väldigt mycket bara av att lyssna också. Du tränar ju minnet ändå. Det är ju bra om du sjunger med, då tränar du ditt eget uttal. Men bara genom att lyssna på andra runt omkring dig så lär du dig också. (Elisabeth)

Liselott pratar om att alla deltar på sina villkor:

Och dom vet ju att dom måste ju hänga med. Där sitter ju ingen tyst heller, även om alla kanske inte sjunger så högt, men man sjunger ju.

Språkförmågor som främjas med sång

Informanterna anger flera språkförmågor som de menar främjas genom att sjunga. Här följer en presentation av dem.

Uttal

Alla informanterna talar mycket om att uttalet tränas genom sången. Karin säger redan tidigt i intervjun:

Att sjunga sig till svenskt uttal ett helt fantastiskt sätt att träna på det. Vi tränar på det i klassrummen också, men att få träna sig på det när du sjunger, och betoning av ord och så, det är oslagbart tycker jag, som ett sätt att jobba med uttalsträning. (Karin)

Cathrine är övertygad om att sången är ett bra sätt att lära sig uttal utifrån hennes egen erfarenhet av att studera sång på folkhögskola sedan hon flyttat till Sverige. Hon menar att hon har ett svenskt uttal till skillnad från hennes syster som har en stark brytning, och tror att största anledningen är att hon har övat uttal genom sång.

Där fick jag ju stenhård uttals- och svensktäning. Så jag har ju lärt mig svenskt uttal genom att sjunga väldigt mycket. Det är ju mina sångpedagoger genom åren som hela tiden rättat mitt uttal. Det var det året som satte det svenska språket för mig. (Cathrine)

Elisabeth, Karin, Cathrine och Malin framhåller också vikten av ett korrekt uttal för att bli förstådd och att uttal är något som sitter djupt rotat hos andraspråksinlärare och som tar tid att lära sig och därför behöver tränas mycket.

Informanterna betonar lite olika mycket de olika aspekterna av uttal. Elisabeth talar mest om att eleverna lär sig den svenska språkritmen i sångerna. Hon nämner även assimilationerna vi har i talet, och ger exempel på reduktioner där vissa språkljud försvinner från orden i normalt flytande tal. Hon menar att dessa finns naturligt i sången och befasts genom att eleverna sjunger sångerna många gånger.

Istället för att säga: h e j h u r m å d u, staccato, så säger dom: hej huråde? Det blir mer så som vi pratar. (Elisabeth)

En av de första sångerna i sångboken Elisabeth använt heter *Vokaler*, men hon pratar ingenting om att träna vokalljud med sång förrän hon får en fråga om det per e-post efter intervjun, och då svarar hon:

Visst tränar man vokalljuden när man nöter in en sång. Och om melodin samtidigt är väl anpassad till det svenska språkets rytm så tränar man även vokallängden. (Elisabeth)

De fyra intervjupersonerna som arbetar på Mötesplatsen betonar däremot vokalljuden då de talar om sång som undervisningsmetod och att de jobbar mycket med vokalljuden då de övar sångerna.

Cathrine säger:

Och det är jättenaturligt att öva det i sång. Man får långa vokaler att sjunga. Jobba med att forma munnen. Känna var i munnen språket sitter, vokalerna sitter. Hur man för läpparna för att forma vokalerna och hur det ser ut i munnen. (Cathrine)

Malin säger:

Jag vet ju att dom jobbar med uttal på svensklektionerna också, men jag tror ibland att det blir ännu tydligare när man sjunger på en vokal länge. Jag sjunger uuuuu liksom. Då hörs det jättetydligt om nån håller på med ooooo. För om det ska va uuuu och så gör man åååå, då blir det helt andra övertoner, och det hörs då, för då blir det ju skillnad. Och det mesta när du sjunger så blir det lite överdrivet allting. Allt uttal måste bli ännu mer i sången. Så det blir u i kvadrat, y i kvadrat. Det är inte bara snabbt övergående liksom. (Malin)

Malin talar vidare om att i körsång så skärps lyssnandet, hörseln spänns. Örat tränas att höra hur språkljuden låter, vilket får effekt på uttalet.

Liselott som undervisar traditionellt i SVA på Mötesplatsen vittnar om att eleverna blir duktiga på att uttala vokaler tack vare språkkören.

Bland vokalerna så kan man ju se att dom vet ju det, dom vet ju hur dom uttalar, dom kan vokalerna. (Liselott)

Inte bara Elisabeth utan även alla fyra intervjupersonerna på Mötesplatsen talar också om språkrhythmen och betoningarna i uttalet. Särskilt Karin och Malin återkommer flera gånger till detta i intervjuerna. Malin beskriver utförligt den rytmikpedagogik som hon är präglad av från sin utbildning på Musikhögskolan och säger att språk och rytmik hör ihop för en rytmiklärare.

Cathrine och Malin talar också om språkmelodin. Cathrine säger:

Betoningar får man ju också eftersom när man sjunger så har man ju oftast placerat orden där dom passar i språkmelodin. Och ibland har man till och med skrivit melodi efter språkmelodin. Så man får ju upp och ner. Man tränar ju tonhöjden, den delen också. Så man får ju upp och ner i rösten, och i språket. (Cathrine)

Övriga språkljud i språket talar de inte lika mycket om, men Liselott, Cathrine och Malin nämner att de i språkkören tränat på svenskans många sj-ljud genom en del sånger som är specialskrivna för att träna just det. Och Liselott uttrycker att eleverna också artikulerar mer då de sjunger:

Jag ser ju på körledarna att dom är ju väldigt artikulerande när dom sjunger. Och jag ser på dom flesta att dom står ju också och verkligen rör på munnen när dom sjunger. (Liselott)

Ord och begrepp

Nästan alla informanterna säger uttryckligen att eleverna genom sången får möjlighet att lära sig innebörden i ord, begrepp och uttryck. Det är centralt i intervjuerna, något som informanterna ofta nämner med lite olika tyngdpunkter.

Elisabeth använder flera gånger begreppen *helhet och delar* då hon talar om ordförståelse. Hon menar att man genom att sjunga ord inom olika innehållsfält tränar på helhet och delar och att det är bra därför att ordförrådet ofta är tematiskt lagrat i hjärnan.

Cathrine och Malin samtalar mycket med eleverna om sångtexternas innehåll och menar att eleverna får ett rikare språk genom sångerna och att de lär sig synonymer och bildspråk. Cathrine säger:

Språket blir rikare när man får sjunga. Man får andra ord. Man får kanske... man får synonymer på ett naturligt sätt. Dom kanske har jobbat med vissa begrepp i svenskan, men sången råkar ha ett annat ord. Så då ger den möjligheten till att få synonymer.

Men det är inte bara det, utan det kan kopplas mera till känslor. För har man bara ett ord så kan man bara säga; ”jag gråter”. Men om man har flera ord, alltså, ”tårarna

rinner”. Eller om man är i en situation när man pratar mer högravat, ja, ”jag fällde en tår”.

Man får ett ordförråd. Man får en djupare brunn, källa av ord att kunna använda. Och man får träna på dom, mycket. Det blir ett rikare språk. (Cathrine)

Liselott berättar att det märks tydligt på hennes vanliga lektioner att eleverna fått ordförståelse genom språkkören.

Helfrasinlärning och ordföljd

Helfrasinlärning, ordföljd och liknande begrepp är sådant som återkommer då Elisabeth Karin, Cathrine och Marie pratar om vad som tränas genom sång. Malin säger:

Och ordföljd. Du vet att många gärna pratar bak och fram. ”Då jag sitta på stolen”. Men heter sången ”Jag sätter mig på stolen”, då kommer det som ett begrepp sen, och kommer alltid komma rätt, för du kör in det liksom, i nåt slags djupminne i huvudet. Hela fraser som kommer. Så melodik och hela fraser med rätt ordföljd. (Malin)

Helfrasinlärning är något som Elisabeth betonar som ett starkt skäl till att använda sång, något som hon fick upp ögonen för i och med att hon lyssnade till en föreläsning av Olle Kjellin. Genom sångernas upprepning befästs hela fraser i språket och automatiseras, som exempelvis hälsningsfraser och så kallade kortsvar.

Det gör att de inte behöver tänka på grammatik i varje situation, när de väl ska kommunicera. Med hjälp av sången bygger de upp en bank av fraser som rör vardagslivet.

Det blir lite lättare att komma ihåg. Och kortsvar är väldigt svårt, och det använder vi väldigt mycket i det dagliga talet. ”Är du det?” Svar med kortsvar: ”Nej det är jag inte” eller ”Ja det är jag”. ”Det” förkortar ju hela satsen. (Elisabeth)

Karin använder ordet språkkänsla:

Och meningsbyggnad och så. Sångtexter kan ju va lite annorlunda än när du ska skriva texter och när du ska prata, men du får ändå väldigt mycket hjälp med att få den här språkkänslan genom sång. (Karin)

Cathrine ser även ett värde i att eleverna möter ett språk i sångerna som har en meningsbyggnad som inte alltid är densamma som i talspråket.

Man får träna på satsbyggnad, för man får hela fraser att sjunga. Och dom får man repetera. Ibland så vänder man ju på dom, om det är lite poetiskt, och det blir också intressant. En poet kan ju skriva och vända på meningen, inte på ett grammatiskt inkorrekt sätt, men bara inte som man säger i talspråk. Det är inte ett fel sätt att säga det på utan det är ett annat sätt att säga det på, och det är ett vackert sätt att säga det på. (Cathrine)

Grammatik

Elisabeth är den enda som på ett systematiskt sätt arbetat med att öva grammatik genom sång. Hon talar inte så mycket om det men nämner att grammatiken befästs

och automatiseras genom sångerna, t.ex. olika böjningsformer, och ger exempel på en sång i den specialskrivna sångboken där substantivens olika pluraländelser tränas. Sångboken innehåller ett flertal sånger som har fokus på olika grammatiska strukturer, vilket också avspeglas i att det finns ett register över vilka moment som tränas och att de tillhörande övningsbladen fokuserar på dessa moment.

Körledarna Cathrine och Malin arbetar inte systematiskt med att lära ut olika grammatiska strukturer i sina körer, något som också bekräftas av Liselott. Cathrine säger:

Vi berör ju grammatiken hela tiden, men det är inte så att vi lär ut. Vi övar grammatik, men vi lär inte ut grammatik. Vi undervisar inte i svenska på det sättet. Vi är inte svenskalärare. Men vi kan ju prata om det, ta ett verb och böja det, eftersom det gjordes i låten, för att det råkade göra det. Men inte systematiskt. (Cathrine)

Parallella syften

På Mötesplatsen har de flera andra mål med sina verksamheter förutom att de ska främja språkinläringen hos deltagarna. Det avspeglas i informanternas svar. Gemensamt i deras svar är också att de ser på de olika målen som en helhet där allt hör ihop, och att även språkinläringen i någon mån främjas om de andra delarna främjas. Här presenteras kortfattat några av dessa parallella syften som framkommer i intervjuerna med Karin, Liselott, Cathrine och Malin.

Ett syfte med sången är att deltagarna ska må bra. Karin säger t.ex. att hon vet att musiken i sig är en ”må bra faktor”. Cathrine säger att ”musik läker”. Och Malin betonar att ett av målen då hon jobbar med körsång alltid är att ”göra kroppen fri och stolt och rak”, vilket också påverkar rösten.

Närliggande mål är deras strävan att deltagarna genom sångerna ska stärkas i sin självkänsla och identitet genom sångtexternas innehåll, och de arbetar med det känslomässiga, att beröras, få musikupplevelser och hitta ett språk för känslor.

En central aspekt som återkommer är att sången skapar gemenskap mellan deltagarna och bryter isolering. Likaså återkommer det hos de flesta att sången främjar deltagarnas möjlighet att integreras i samhället. Detta menar de sker dels genom att de med sångernas hjälp lär sig språket som är en integrationsfaktor i sig, dels genom att sångernas textinnehåll lär deltagarna om samhället, men också att deltagarna genom att de lära sig sånger som sjungs och spelas i samhället får del av det svenska kulturarvet.

Sammanfattning av varför sång används

Allmänna aspekter

- Sång och språk har naturliga samband
- Sång ger lust och motivation vilket är en god förutsättning för lärande
- Språkkunskaperna befasts i minnet genom sång
- Sångernas upprepning främjar inläringen
- Lärandet främjas av att det sker med olika sinnen
- Även icke läskunniga inlärare kan delta

Språkförmågor som främjas

- Olika aspekter av uttal främjas genom sång
- Sångtexterna främjar ordinläringen och ger möjlighet att prata om betydelsen av ord och begrepp i en kontext
- Meningsbyggnad och ordföljd tränas då man sjunger hela fraser
- Automatisering av hela fraser genom sångerna
- Grammatiken tränas genom sång
- Sång ger språkkänsla

Parallella syften

- Hälsa
- Identitet och självkänsla
- Känslomässig beröring
- Gemenskap
- Integration

Vetenskaplig förankring

Här redovisas informanternas kännedom om forskning, d.v.s. vad de baserar användandet av sång som undervisningsmetod på förutom sina egna kunskaper och erfarenheter.

Detta är informanternas svar på frågan om vad de känner till någon forskning om sång som undervisningsmetod och i så fall vad:

Mm... Nä... (Elisabeth)

Det tror jag inte att vi gör, tyvärr höll jag på att säga. Men det är ju väldigt intressant att försöka ta reda på mer. Personligen känner jag inte till det, och jag tror inte att nån av oss som är inblandade på Mötesplatsen gör det. Däremot kan jag mycket väl tänka mig att körledarna gör det. Dom har ju också kurser om hur man kan jobba med sång som integration. Så dom har nog mycket mer koll på det än vad jag har (Karin)

Nej, det gör jag inte... Det är bara jag själv som tycker att det måste va så, det måste... Alltså, jag har ju sett det på nära håll själv. (Liselott)

Jag kan inte citera forskning, men vi har ju varit inne på den. Vi har ju Ulf Jederlund som har forskat kring språk och sång. Och vi vet att det är fler som skriver just uppsatser kring språk och sång, som har studerat det. Undra om inte även det finns bland dom som går rytmik. Det finns ju liksom i rytmikforskningen. Eva Nivbrant Wedin. Jag undrar om inte också Gunnel Fagius har i sin forskningsbok om barnrösten. Jag skulle vilja ha mer forskning kring det. Jag skulle gärna ha mer i ryggen, och sätta sig ner och läsa mera om det. Jag har berörts av det. (Cathrine)

Ja, hjärnforskning. Ja, det finns det ju forskning på, att hålla hjärnan röd liksom. När hjärnan är aktiv, och på, vaken. (Malin)

Malin nämner några namn som skrivit om musik- och språk, bland annat Ulf Jederlund (2011) och Eva Nivbrant Wedin (2013). Då det uppkommer att de fokuserar framförallt på barns språkutveckling säger Malin:

Ja, precis, därför att det är där man har tänkt att språkutvecklingen sker. Det är ju liksom lite nytt det här med att, oj, det kommer en hel generation med vuxna som ska lära sig. Så där skulle det behövas ny forskning, också om sången. Jag kan ana att det ungefär, att det hänger ihop liksom, att jag fortfarande lär mig bäst på dom olika sätten och så där. Men svårigheten när jag lär mig språket för andra gången språket, alltså när jag redan har en annan språkgrund. När det redan är djupa spår för hur ett u ska låta. Det är ju det som är så svårt att skruva om hur det låter. Man kan bli ganska så bra på själva språkförståelsen, men vissa saker i prosodin och så där, går liksom inte att....
(Malin)

Sammanfattning av vetenskaplig förankring

- Tre av informanterna anger att de inte har kännedom om forskning
- Den forskning de två körledarna refererar till handlar om barns språkutveckling och om hjärnforskning om lärande
- Två av informanterna uttrycker en önskan att ha mer kunskap och kännedom om forskning
- En informant ger uttryck för att det skulle behövas mer forskning om vuxnas andraspråksinlärning och om sång i undervisningen

Utmaningar och begränsningar

Här redovisas vilka utmaningar informanterna upplever i användandet av sång som undervisningsmetod. Resultaten presenteras under rubrikerna organisation, målgrupp, musikkompetens, attityder, sånger och frånvaro. Sist av allt presenteras även sångens begränsning som undervisningsmetod som körledarna ger uttryck för.

Organisation

Elisabeth berättar att sedan SFI i Mellanstan har omorganiserats och delats upp i olika verksamhetsområden med t.ex. studiehall med flextid och yrkes-SFI, har den organiserade verksamheten med gemensam sång i aulan upphört. Några lärare använder dock fortfarande materialet på egen hand i undervisningen i klassrummet. För att kunna ha gemensamma sångpass där många klasser samlas och sjunger tillsammans krävs med andra ord att undervisningen är organiserad på ett sätt så att det är praktiskt möjligt att schemalägga gemensamma sångpass.

Liselott konstaterar att trots att pausgympan med barnsånger varit väldigt populär hos eleverna på Mötesplatsen så har den upphört. Hon beskriver det som "att det kommit så mycket annat emellan". Hon nämner att de ju också har kören och att det dessutom tillkommit flera andra aktiviteter som kanske konkurrerat ut rastgympan. De märkte också att eleverna haft behov att få sitta och prata med varandra under rasten. Hon tycker det är synd att pausgympan försvunnit för att det var en bra aktivitet.

Malin berättar att det har varit svårt att lyfta tjejerna på SPRINT då de varit i minoritet, endast 2-6 tjejer och 30-40 killar. Tjejerna deltog inte heller på konserterna. Hon menar att de skulle ha behövt en egen grupp med bara tjejer för att många kommer från kulturer där flickor inte får höja sin röst i pojkarnas närvaro.

Personalomsättning bland SVA-lärarna på SPRINT som de samarbetat med anger Malin som en försvårande omständighet.

Målgrupp

Yrkesutbildningen

Elisabeth som arbetat systematiskt med sånger i undervisningen på SFI tror att det är svårt att göra det på motsvarande sätt på yrkesutbildningen där hon arbetar nu. Sångerna i den specialskrivna sångboken är för enkla för den målgruppen tycker hon, och på yrkesutbildningen arbetar eleverna mer individuellt än på SFI, vilket gör det svårare att sjunga alla tillsammans. Men framförallt lyfter hon att det är andra kursmål på yrkesutbildningen än på SFI.

På SVA Grundläggande då är det väldigt mycket centralt innehåll. SFI-kurserna har ju inget centralt innehåll utan det går ut på färdighetsträning, du ska kunna tala, samtala, läsa, skriva, höra. Skolverket säger att undervisningen ska kretsa kring vardagsliv, studieliv, arbetsliv och samhällsliv. Sen är det inte mer än så. Men här finns det ett centralt innehåll, uppspaltat vad eleven ska kunna. I SFI-kurserna är det lite mer fritt och då kan man laborera lite mer. (Elisabeth)

SPRINT

Malin ger uttryck för att mottagandet hos eleverna på SPRINT inte varit lika självklart som i Språkkören på Mötesplatsen, att det tagit längre tid och att elevernas bakgrund och utsatta livssituation påverkat verksamheten.

När vi har jobbat med SPRINT så har det varit en längre resa. Mottagandet de första månaderna är liksom; ”vad håller ni på med?”. Sen när dom har kommit till slutkonserten, som vi gjorde nu då i april. Alla som tordes komma till slutkonserten. Alla tordes inte komma. Dom har varit jättelyckliga efteråt. Dom har aldrig upplevt nåt liknande.

Det kommer så mycket annat också när man jobbar med tonåringar. Det kommer två tanter in och ska sjunga... Nå men liksom du vet så här. Och ”sjunga, vad är det för konstig sak”. Bara det var ju så där. ”Ska jag öppna munnen och låta?” Dom bara fnittra och skratta. Alltså, ”vaddå, liksom, vad gör du?”.

Och dom ser inte slutmålet på det sättet. Vi som lever i projektet, man ser ju, ja, och så ska dom träffa den där kören, och så ska vi göra konserten. För dom finns ju inte det. För det första har dom aldrig varit med om en sån resa. Dom vet inte vad kör är, dom vet inte vad konsert är. Dom har ingen aning om när vi pratar om att dom ska träffa den där andra klassen, en svensk musikklass. Vad är det?

Så dels dom begreppen. Och så är det så många som har levt i att ”jag vet inte vad som händer med mitt liv om en vecka. Du kan prata om april, men jag lever för i dag”. Och så är det nog kanske i alla dom här körerna som har med nyanlända att göra, att tänka långt framåt, det är inte riktigt så. (Malin)

Musikkompetens

På den direkta frågan om vilka svårigheter det kan finnas med att använda sång som undervisningsmetod tar Elisabeth upp att man som lärare kanske inte känner sig bekväm med att sjunga och leda i sång.

Ja, det kan ju vara om själv inte känner att man är en sångfågel som lärare. Jag är ju själv sån att jag sjunger ju bäst i grupp. Jag ställer mig inte och sjunger solo. Men sen har jag alltid jobbat ihop med nån, vi har alltid varit två lärare, eller som i aulan, då har vi varit 10 lärare, eller 7-8 kanske, ihop, så då har det ju gått bra. Man ska kunna hålla melodin, men å andra sidan, om man är flera lärare kan man ju ha lättare att hålla

melodin. Eller om man spelar till. Eller om man använder ljudfilerna på nätet också. Så det kan man ju ha som stöd. (Elisabeth)

Attityder

Några av informanterna berättar om erfarenheter av att det bland chefer, kollegor och elever ibland funnits en tveksamhet och oförståelse till att använda sång för språkinlärning, och att de fått kämpa en del med att övertyga andra om sångens betydelse i språkundervisningen.

Malin berättar om erfarenheter från då hon arbetade som musiklärare i ett mångkulturellt bostadsområde. Hon och klassläraren som arbetade i ett s.k. kompanjonlärarskap fick argumentera hos rektorn för att få dubbelpass med musik och svenska och kunna arbeta språkutvecklande tillsammans:

Det fick vi argumentera lite grand för rektor. Så här. ”Ja, men dom måste ha sin svenska för det är viktigt med svenskan här i det här området”. ”Ja, just det, det är precis det vi menar”. Så då var vi liksom tillsammans. (Malin)

Malin berättar att hon ibland fått argumentera för kören inför språklärare som till en början inte alltid ”fattat grejen”:

Vi har haft samma inställning hela tiden. Vi har försökt att tala om för språklärarna; så här bra kan det funka om ni är med på det här. Eftersom jag har den erfarenheten från skolan när jag har jobbat kompanjon. Men dom har liksom... ”Nej men jag är ingen sångare”. Nej men du behöver inte va sångare. Du behöver bara fatta vad vi gör. (Malin)

Karin har erfarenhet av att man i personalgruppen på Mötesplatsen kunnat ha olika syn på vad körens syfte är och att hon har fått argumentera för att den inte bara ska vara en lustfylld och en gemenskapsskapande aktivitet, utan att den också har ett viktigt språkutvecklande syfte och att hon ser att körledarna jobbar så bra med det.

Även eleverna kan behöva övertygas för att komma med och förstå varför de ska sjunga. Liselott berättar:

Alltså, dom är ju jättegla över det här. Det är ju det bästa dom vet. Är det nån gång det kommer fulla rummet, så är det ju till kören. Men det var lite svårt i början, för det var inte alla som förstod att kören hörde till svenskundervisningen. Och dom nya som kommer hit och börjar lära sig och som inte har varit i nåt musiksammanhang, dom förstår ju ingenting av det. ”Va?! Sjunga?!” ”Ja, sjunga, lära dig svenska bra. Så nu går du. Nu är det sång”, liksom. Och dom hänger med, dom är kvar. Alltså, dom tycker ju också att det är bra. Dom förstod ju det. Men det kan ta lite tid. En del är lite osäkra. ”Nej, nej, inte sjunga”. Och kanske att dom inte får ens. (Liselott)

Malin berättar om ett möte med en ung muslimsk tjej som berättade att hon i sitt hemland inte ens tilläts att nynna på en sång medan hon borstade håret och att hennes faster hotade med att hon kunde hamna i helvetet om hon som kvinna sjöng.

På den nivån kom hon ifrån. Och att då landa i Sverige. Du får betyg i sång, liksom. Och du förväntas sjunga vid alla tillfällen; dop och begravning och skolavslutning och i klassrummet, och sitta varannan tjej och varannan kille och hålla varann i hand. Vet du, det blir ju totalt kaos. Men det är bara en liten del, men det finns dom som kommer med det. Och för oss är det så främmande så att man fattar inte ens att... Val? (Malin)

Sånger

Olika nivåer och smaker

Karin har någon gång ställt frågan till elever som slutat gå på kören varför de inte kommer.

Ja, och då säger dom, ja, det är inte så roliga sånger. Men det är lite svårt att komma åt vad det står för. Dom vet kanske inte själva. (Karin)

Hon funderar på orsaken och är inne på att det kanske kan ha att göra med att de har kontinuerligt intag och att eleverna kommit olika långt i sin språkutveckling, vilket kan göra att det kan vara svårt att hitta sånger som passar alla nivåer.

Den svenska visskatten

Elisabeth berättar att innan hon började använda den specialskrivna sångboken i undervisningen sjöng hon ibland sånger ur den svenska visskatten med eleverna. Men hon upplevde att de sångerna inte alltid var så lämpliga. Meningsbyggnaden var inte alltid korrekt och sångerna innehöll gamla ord som inte lever kvar i talspråket.

De var inte det bästa för den målgruppen. Dom är fokuserade på språket, och då gick hela lektionen åt till att förklara ord, och det kanske var ord som vi inte använder så ofta. Och att man säger på ett visst sätt i sången men det speglar kanske inte talet. Sångerna kunde vara utan så mycket sammanhang, mer lösryckta fraser. Och om man ville prova några enklare låtar då var dom liksom för barnsliga för den här målgruppen. (Elisabeth)

Däremot med elever som kommit lite längre i språket, som i yrkesutbildningen där hon arbetar nu, tycker hon att eleverna är mogna för den svenska visskatten och har också använt sådana sånger lite sporadiskt i undervisningen, exempelvis *Öppna landskap* av Ulf Lundell då de pratade om miljö.

Gemensam repertoar med kompiskör

Malin anger att det har också varit en utmaning på SPRINT att arbeta med en repertoar som varit gemensam med en kompiskör från en musikklass där alla, till skillnad mot SPRINT-eleverna, är vana att sjunga och musicera och läser noter.

Frånvaro

En utmaning som återkommer då informanterna på Mötesplatsen berättar är elevernas fluktuerande närvaro i verksamheterna och de bakomliggande orsakerna till detta. Förutom sådant som kan ha med intresset för själva verksamheten att göra pratar de om andra faktorer som i högre eller lägre grad kan påverka undervisningen. De nämner exempelvis elevernas tidsbegrepp och syn på kontinuitet och närvaro, väder och vind och religiösa traditioner som t.ex. Ramadan, men även de asylsökandes utsatta livssituation. För många handlar det om otrygghet om de får stanna i Sverige eller inte, om ständiga omflyttningar i staden och landet, om brist på pengar till resor, om ett livspussel som innefattar barn som ska hämtas och lämnas på vissa tider, om trångboddhet, oro för ekonomi, ohälsa och sömnsvårigheter. För en del är det också en fråga om kulturer där kvinnors rättigheter och friheter är inskränkta och mycket mer.

Begränsningar

Cathrine menar att sång är ett av många sätt att lära sig ett språk på.

Jag tror ju att sjunga, det är ju ett medel, till allt det här. Men det är ju klart att man lär sig inte språket bara genom att sjunga. Utan det är ett redskap i utvecklingen. Sången är ju inte det enda svaret till att lära sig språket. Det ser jag inte ens i mitt varför, eller hur, eller någonstans, utan det är ett av alla sätt. (Cathrine)

Cathrine och Malin har i intervjuerna talat mycket om sångens potential i att träna vokalljuden, men inte sagt så mycket om konsonanterna. Malin ger uttryck för att där kanske inte sången har någon särskild fördel jämfört med traditionell undervisning.

Man märker ju vad som är speciellt med svenskan. Vokalerna är ju speciellt, och sången är superbra för vokalerna. Man sjunger ju på vokalerna, och inte på /s/, på /t/. De tar ju slut jättefort även om man sjunger. Men alla sj-ljud vi har! Och hur många sätt du kan stava sj-ljuden på. Och hur finstilt skillnaden är. Det är så hårfint! Men jag vet inte om det tränas specifikt med sången. Men vi övar ju. Att sjunga över huvud taget övar ju upp lyssnandet. (Malin)

Sammanfattning av utmaningar och begränsningar

Organisation

- Schemaläggning och organisation som inte möjliggör att verksamheten är gemensam för flera klasser samtidigt
- Tidsbrist och konkurrerande verksamhet
- Tjejerna kommer inte fram i klasser med många killar
- Svårare då det blir personalomsättning

Målgrupp

- Svårare använda sång systematiskt för språkutveckling på yrkesutbildningen
- Ett visst motstånd hos eleverna på SPRINT p.g.a. en rad faktorer som kan ha med ålder, kulturkrockar, elevernas livssituation, musikstil, svårighetsgrad m.m. att göra

Musikkompetens

- Ställer krav på lärarnas musikkompetens

Attityder

- Tveksamhet, oförståelse och kulturkrock hos chefer, kollegor och elever

Sånger

- Svårighet att hitta sånger som passar alla smaker på alla nivåer
- Den svenska visskatten inte alltid lämplig att använda i språkutvecklande syfte
- Utmaning att ha en gemensam repertoar med en kompiskör på annan musikalisk nivå

Frånvaro

- Elevers frånvaro p.g.a. en rad faktorer som bl.a. har med kulturkrockar och elevernas livssituation att göra

Begränsningar

- Sång är ett av många sätt att lära språk
- Konsonantljuden tränas inte lika bra genom sång som vokalljuden

Utvecklingspotential

Här redovisas informanternas tankar om hur sång som undervisningsmetod skulle kunna utvecklas i de respektive verksamheterna och generellt. Resultaten presenteras under rubrikerna samarbete, mål, sånger och organisation.

Samarbete

I och med att Språkkören ligger på en egen dag på Mötesplatsen, då volontärlärarna inte jobbar, betyder det att de flesta lärare inte är med på kören och att det därför kan vara svårt för dem att sjunga sångerna i klassrummet. ”Och det är förstås lite problematiskt” säger Karin, särskilt då de sjunger nya specialskrivna sånger. Men hon fortsätter samtidigt att fundera hur dessa problem skulle kunna lösas.

Och det gör ju att det är sånger som inte heller vi kan. Det är därför det ibland kan vara svårt för lärarna om dom inte har varit med. Men då finns dom på Spotify, dom finns på YouTube. Man kan hitta så vi kan köra musiken via YouTube och vi kan sjunga dem i klassrummet ändå, även om läraren inte kan. Och ibland har jag skickat med sångtexterna till lärarna i veckobrevet. (Karin)

Att de jobbar på olika dagar innebär också att körledarna och de flesta av lärarna möts väldigt sällan. Karin tycker att de fått ett närmare samarbete under året, ”men jag skulle vilja att det var ännu närmare”.

Det tänker jag är en viktig sak att ta med sig inför nästa år. Hur kan vi göra det här ännu bättre? Hur kan vi hitta ett närmare samarbete? Hur kan vi jobba med sångerna i klassrummet till exempel? Och hur kan körledarna få ännu mer medvetenhet om deras roll mitt i ett tema, hur det kan hänga ihop och så? Då krävs det ju mer samarbete och mer tid ihop. (Karin)

Liselott är inne på samma tankegångar:

För man träffar dom ju så kort tid egentligen. Dom är med på morgonmötet ibland, men då hinner man ju inte säga så mycket, och sen går dom direkt in och sätter igång, och då vill man ju liksom inte störa. Att man fick sitta med dom nån gång, att dom kunde va kvar, eller på ett möte eller nånting så att... Precis som vi gör på våra personalmöten, så kunde dom va med, i alla fall på en del av mötet och ha dom punkterna. Att hur tycker ni att det funkar, tycker dom att det är bra. Alltså få lite feedback på det, det vet jag inte riktigt om dom får. (Liselott)

Mål

Malin talar om vikten av att alla som möter andraspråkstalare i pedagogisk verksamhet arbetar språkutvecklande.

Jag önskar att alla lärare, oavsett ämne, borde lära sig om språkinlärning, för alla jobbar med språk. Språkinlärning sker så länge du är vaken. Så alla vuxna som är kring andra vuxna eller barn som håller på och lär sig ett språk är språklärare. Alltså måste så många som möjligt, i pedagogisk situation åtminstone, försöka ha nån slags aning om hur språkinlärning går till. Det har varit min paroll under åren jag har hållit på med det här. (Malin)

Vidare säger hon att hon skulle vilja att kurserna som finns för språkkörledare skulle breddas till att innefatta fler SVA-lärare.

Att det inte bara är musiklärarna som redan är frälsta, som har fattat grejen, som kommer. Utan jag skulle vilja att svensklärare är med. En del SFI-lärare har ju varit med, men att dom språklärare som har fått upp ögonen för sång möter dom sånglärare som har fattat vad det betyder för språket. Så att det blir att dom får samma utbildning. För när man är på samma kurs och får samma utbildning så får man samma nya visioner och mål. (Malin)

Sånger

Musikstil och igenkänning

Karin säger att elever som gått länge i kören inte kommer lika frekvent som de som just börjat. Ju längre tid de har läst svenska, desto mer fluktuerar närvaron. Hon funderar på om det har med sångerna att göra och tänker att de kanske skulle sjunga lite mer ”upprykande sånger” för att ge mer energi.

Liselott bekräftar att närvaron blir mer sporadisk ju längre tid de varit med, men ger en annan bild av elevernas närvaro på kören:

Kören har jag ju upptäckt att många kommer till, och då kan det va flera av mina elever som inte har varit på lektionen också. Men då säger dom, ah, jag måste jobba. Liselott, jag måste vara läkarn, min son sjuk, och det är väldigt mycket ibland. Men kören vill dom gå på. (Liselott)

Hon är dock inne på liknande tankegångar som Karin angående repertoaren:

Men att få in nån annan genre på nåt vis. Jag vet inte... Få det att kännas lite nytt. Nånting nytt, nymodigt i sången. Kanske... Egentligen texter som finns att lyssna på ute lite mer...nära...såna som dom hör ofta, dagligen. Alltså i affärer, i hörlurarna på ungdomarna, dom spelar ju en viss sorts musik. Det behöver ju inte va hårdrock, det behöver inte va rap, inte så, men... Lite vanliga visor så som också kan ta in förståelsen av svenskan på ett bra sätt. Nu har vi ju pratat lite grand om kända kvinnor, alltså Astrid Lindgren, dom här... Och hon har ju också mycket visor faktiskt. (Liselott)

Barnsånger

Att sjunga barnsånger med eleverna på rastgympan tycker Karin och Liselott har varit bra, och tycker att de skulle kunna sjunga mer barnsånger på kören, till skillnad mot Elisabeth som uttrycker att barnsånger kan bli för barnsliga för målgruppen.

Tematiska sånger

På frågan till Elisabeth vilken utvecklingspotential hon ser för användande av sång som undervisningsmetod svarar hon först att hon inte har funderat så mycket på det, men säger strax därefter:

Man kan säkert utveckla det. Självklart! Man kan ju utveckla det genom att göra fler tematiska sånger har jag tänkt. Det är inte så många som är tematiska där. För det är ju väldigt populärt att jobba i teman, det kan vi ju se i både Skriva- och Läsaböckerna också, men också i många andra läromedel i SFI att man lägger upp det i teman. Tema miljö, tema bostad, tema familj. Att man gör sånger som kretsar kring teman. Helhet delar, eller samma semantiska innehållsfält i alla fall. (Elisabeth)

Organisation

Kompiskör

Malin säger att i den bästa av världar skulle hon jobba annorlunda med eleverna på SPRINT. Då skulle hon vilja att kompiskören som de samarbetar med skulle vara en kör på samma ort med elever som är i nära ålder och att nivån i kompiskören skulle vara så pass lätt att eleverna bara skulle kunna kliva rakt in i den sedan. Hon tror att det vore en fördel om musikstilen skulle vara mer av ”vanlig” ungdomskör med pop och rock och inte kräva kunskap i notläsning.

Tjejgrupper

Malin önskar att det skulle finnas möjlighet att möta unga tjejer i renodlade grupper utan killar för att de skulle våga ta plats och sjunga, med tanke på att många kommer från kulturer där de inte tillåts höja sin röst och sjunga.

Sammanfattning av utvecklingspotential

Samarbete

- Ett närmare samarbete mellan lärare och körledare

Mål

- Att alla inom utbildning arbetar språkutvecklande
- Att körledare och SVA-lärare deltar tillsammans på kurser

Sånger

- Sånger för alla språknivåer och musikmaker (Mötesplatsen)
- Sånger som eleverna känner igen från övriga samhället
- Att använda mer barnsånger (Mötesplatsen)
- Att ha tillgång till fler tematiska sånger (SFI)

Organisation

- Att hitta lämpliga kompiskörer (SPRINT)
- Att ha särskilda grupper för unga tjejer (SPRINT)

Framgångsfaktorer

Här redovisas vad informanterna anger som framgångsfaktorer i användandet av sång som undervisningsmetod, d.v.s. sådant som de tycker är viktigt och som de anser har betydelse för att sång som undervisningsmetod ska få de önskvärda positiva effekterna. Resultaten presenteras under rubrikerna samverkan, körledarna / lärarna, eleverna, organisation och innehåll.

Samverkan

Samarbete och ämnesintegrering

Alla informanter lyfter fram ett bra samarbete mellan kollegor som en viktig aspekt för ett framgångsrikt arbete. Några talar också om vikten av att sångverksamheten inte är en fristående verksamhet utan att den är integrerad med den övriga språkundervisningen.

Malin poängterar att man som extern körledare i en verksamhet behöver samarbeta med någon engagerad person som har förankring i verksamheten dit man kommer.

När man startar språkkör behöver man ha en person utöver kören som är engagerad i vad det är du gör. Alltså nån i den organisationen dit jag kommer för att göra språkkör som är med på noterna, som har fattat grejen och som.... Det kan vara en språklärare, eller det kan vara bara en vanlig entusiastisk pensionär som petar in folk i språkcaféet, det kan va kamratstödare på en skola, det kan va nästan vilken befattning som helst, men en person som brinner, på det stället! (Malin)

Hon ger exempel på när det fungerat väl på SPRINT då de samarbetade med den SVA-läraren som tog initiativ till att starta sångverksamheten:

Då hade vi kroken inne i skolan. Hon tog tag i det här. Vad var det vi lärde oss på sången? Kan vi ta det en gång till? Kan vi fördjupa oss i orden? Så hon var ju nyckeln in till en del av fördjupningen. För att det ska bli en framgångsfaktor för språkinläringen så är det bra om språklärarna hänger med och fattar och fördjupar. (Malin)

Alla fyra informanter från Mötesplatsen talar mycket positivt om det sätt som de börjat arbeta det senaste året då de jobbat i teman och på så sätt kunnat jobba med liknande innehåll i de vanliga svensklektionerna och i språkkören. Körledaren Cathrine berättar:

Det som är så fint, som har varit så jättefint i år med Mötesplatsen, är att dom har läst svenska i teman, och låtit oss veta tema. Så då har vi kunnat anpassa sångerna efter det. Så dom har haft sjukvårdstema, och då har ju Jan Mattsson ett nytt material med en sång som heter 1177, och en sång som heter 112, så då kan man ju träna det. Så vi har ju följt det. Och så har dom haft tema Sverige, och då sjöng vi väl nån folkvisa i höstas, och pekade ut på kartan var den kom ifrån. Sollerö längdåns sjöng vi. (Cathrine)

Liselott på Mötesplatsen berättar om sina erfarenheter av att arbeta i gemensamma teman:

Jag tror ju att inläringen i klassrummet blir ju också lättare, därför att dom har ju redan tagit upp, kanske vissa ord som inte jag har hunnit med. Ett ämne kanske, om kroppen, och då har jag kanske inte hunnit att gå igenom det, men dom vet ju. Så det märkte man ju att dom förstod direkt. Alltså dom som var på kören. Men så fanns det ju alltid nån, några som inte kom, som inte tyckte riktigt om det där. Och dom reagerade inte på samma sätt som dom andra gjorde. Jag ser skillnaden där. Det är häftigt. (Liselott)

Elisabeth tror att det också skapar en motivation hos eleverna om de ser att sångpassen är integrerade i den övriga undervisningen på SFI och att det är viktigt att medvetandegöra eleverna om varför de sjunger:

Det är ingen som har sagt att ”jag vill inte vara med på sång”. Det har jag inte råkat ut för. Men vi har ju alltid jobbat med sångtexten innan och efter och kompletterat med en övning som passar till sången, så eleven har ju säkert förstått och vetat att nu följer vi upp med en övning efter att vi har sjungit den här, och då vill jag ju inte missa sången, för den är ju grunden för övningen. Då blir det liksom integrerat i undervisningen. Och att man pratar med eleverna. Det har ju jag gjort också: varför sjunger vi. (Elisabeth)

Ledningsstöd och gemensamt mål

Malin talar om betydelsen av att ha ledningens stöd och en samsyn och ett gemensamt mål med verksamheten.

Och sen kom Karin då också, som fattar hur jag tänker, som fattar Freinet liksom. Hon förstod var jag kom ifrån. Så nu faller det sig väldigt naturligt att vi jobbar som vi gör. (Malin)

Elisabeth upplever att de hade ledningens stöd för att arbeta med sångpassen. Hon nämner att de till exempel kunde boka upp aulan och att det köptes in många sångböcker till skolan.

Körledarna / lärarna

På frågan om vilka faktorerna är för en framgångsrik användning av sång som undervisningsmetod, är det körledarnas betydelse som både utbildningsledaren Karin och läraren Liselott på Mötesplatsen anger först av allt.

Körledare som är väldigt medvetna om vad de gör är det allra viktigaste, och så är det ju definitivt med de körledare som vi har. Som inte bara är körledare utan som har fokuset på att utveckla språk. Då blir det ju en helhet. (Karin)

Liselott fyller också i att körledarnas attityd har betydelse, att de är positiva, något som Malin själv också tar upp då hon talar om utmaningarna i att vara körledare för ungdomarna på SPRINT:

Att vi är varma, varma som personer, kärleksfulla pedagoger, men att vi är tydliga och inte veliga och inte för försiktiga där framme. (Malin)

Elisabeth framhåller att man som lärare behöver arbeta medvetet med en pedagogisk tanke om man ska använda sång som undervisningsmetod inom skolan. Innan hon började använda specialskrivna sånger systematiskt i undervisningen använde hon traditionella sånger då och då, mest för att det var ett lustfyllt och lite annorlunda sätt att undervisa på, ett avbrott.

Då blir det mer som en kul liten stund bara, men det räcker ju egentligen inte i skolans värld. (Elisabeth).

Eleverna

Att eleverna är motiverade och tycker att det är roligt tror alla informanterna har betydelse för språkinläringen genom sång. Cathrine säger:

Man ser, det skapar energi att sjunga, och man ser att det är en positiv energi i gruppen när vi sjunger tillsammans. Dom är ju lyckliga av att sjunga. Man använder kroppen, man använder luften, man använder andningen. Alltså mår kroppen bra av att sjunga. Man får endorfiner, man blir upplyft av att sjunga. Och det är en framgångsfaktor till att kvinnorna kommer och vill komma. Och det är också det en anledning till att vi gör det. (Cathrine)

Organisation

Stor grupp

Att det är många som sjunger tillsammans regelbundet anger både Elisabeth och Liselott som en viktig faktor.

När eleverna är många blir det en speciell dynamik, precis som i en kör som träffas regelbundet (Elisabeth)

Jag tror inte att det skulle va samma sak om dom satt tre, fyra stycken. Dels tror jag väl de är att man slappnar väl av när man är många. Det blir mera kraft på nåt vis. Jag tror att man hör... Alltså, man behöver höra. (Liselott)

Liselott beskriver även storleken på gruppen som en framgångsfaktor i rastgympan.

Och det är samma när vi har haft den här rastgympan, som vi kallar den för när vi stått här. Då har vi ju varit många. Alltså, då är det ju alla klasser. Det har ju varit en tretti pers ibland. Och det är också det där, att även om man är lite osäker på rörelserna, så tittar man på nån annan och så gör man likadant och så hänger man med. Det är ju aldrig nån som står rakt upp och ner och inte gör nånting. Skulle nån göra det, då får man ju, ”klapp klapp, hallå, vakna”. Men dom är... dom blir lite taggade av varann. (Liselott)

Bara kvinnor

Alla informanterna från Mötesplatsen talar om fördelarna med att verksamheten där är riktad enbart till kvinnor av olika skäl. Då det kommer till att använda sång som undervisningsmetod ser de att det är en framgångsfaktor eftersom de ser att det finns elever som i sina kulturer de kommer från inte tillåts att sjunga och än mindre stå på en scen och sjunga inför en blandad publik med män. Genom att det bara är kvinnor närvarande kan alla vara med och frånvaron blir mindre än då det är blandade grupper, som t.ex. på SPRINT där tjejerna uteblivit då det varit konsert.

Innehåll

Metodik

Cathrine säger att de arbetar på många olika sätt med sångerna. Ett sätt som hon framhåller är att de som körledare sjunger före och att kören sjunger efter och härmar, s.k. call and response.

Call and response! Ja, det är att man har mycket mera att man sjunger före och dom härmar. Det är ju, det måste, det elementet finns alltid med. För det måste med. Och så märker man att nu blev den här frasen för lång. Nu kortar jag ner den, nu tar jag halva frasen. Och sen stannar man och tar det ordet. Och även melodin gör man likadant med. Nu tar vi det här intervallet. (Cathrine)

Elisabeth har inte arbetat med call and response på det sättet, men säger att *dialogsångerna* varit de mest uppskattade hos eleverna. De är skrivna så att antingen halva gruppen ställer en fråga i sången och andra halvan svarar, eller att halva gruppen sjunger en fras och den andra gruppen upprepar samma fras. Hon tror att de uppskattas för att det blir lättare för eleverna att komma ihåg vad de ska sjunga.

Informanterna på Mötesplatsen återkommer flera gånger till betydelsen av att körledarna inte bara sjunger utan att de också pratar mycket med deltagarna.

Dom pratar ju väldigt mycket på kören, det gör dom, och förklarar och så. Och det tänker jag är en väldigt viktig sak. Det handlar inte bara om nu tar vi nästa sång och så sjunger vi den och lär oss melodin. Det är på inget sätt det dom gör. Dom lär sig melodin också, men det är inte det som är i fokus. (Karin)

Att sångerna upprepas under kortare eller längre tidsperioder är också något som informanterna menar är bra därför att det skapar igenkänning och trygghet, deltagarna kan sjunga med bättre då de lärt sig sångerna bra, och för att repetitionen är bra för språkutvecklingen

Sångerna repeterar man flera veckor. I sången så återkommer orden flera gånger. Och då får man träna både uttalet flera gånger, och så får man jobba med orden. Och för varje vecka är det alltid nån som har glömt bort vad det var man sa, eller vad det var ordet betydde. Så får man ta upp det igen. (Cathrine)

Att börja och sluta körövningarna på ett liknande sätt varje gång genom att ha en startsång och en avslutningssång, är något som Cathrine, Malin och Karin tar upp som en viktig faktor både i Språkkören på Mötesplatsen och på SPRINT, där många deltagare lever i en utsatt livssituation.

Men vi försöker ändå hålla en ganska tydlig ram för att stunden vi träffas ska se ut ungefär så här. Så dom känner igen sig varje gång. Att det inte ska va för mycket tjafs kring det, utan man ska finnas en trygghet i en lunk, i en tydlighet. Igenkänning. Att den är viktig. Och den är alltid viktig när man jobbar med, dels barn och ungdomar tänker jag. En tydlig yttre ram, fast form, den lugnar. Jag vet vad som händer, jag behöver inte oroa hjärnan med det, utan jag vet hur det går till. Ju rörigare det är runtomkring, desto viktigare att man känner igen sig, att det är tydligt. (Malin)

Sånger

Karin lyfter åter igen fram medvetenheten om syftet, att det också är viktigt i urvalet av sånger.

Jag tror att allt man gör som man vill att det ska leda till utveckling så behöver man göra det medvetet. Man behöver tänka efter: vad är det vi vill med det här och hur ska vi göra det, vilka vägar ska vi gå. Det är det jag menar med medvetna körledare. Att välja sånger där man tänker efter, vad är det vi vill att dom ska lära sig och vilka sånger ska vi använda då. Inte bara en massa roliga sånger att sjunga. Och det kan man ju göra, men då är det ett annat syfte. (Karin)

Malin och Karin berättar att de har en blandning av enklare och svårare sånger med lite olika syften på Språkkören. Malin menar att det även på SPRINT, där eleverna kommit längre i sin språkutveckling och sjunger mer avancerade sånger, finns ett värde i att blanda upp dem med lite enklare sånger.

Karin nämner fördelen med att sjunga barnsånger som de gjort på rastgympan med Liselott.

Och det kan ju va en hjälp också till att kunna sjunga en barnsång på svenska med sina egna barn. Det är ju ganska stort. (Karin)

På SFI där Elisabeth arbetar har de uteslutande använt en specialskriven sångbok som har endast ett fåtal melodier. Fördelen som hon ser med det är att eleverna inte

behöver lära sig så många melodier utan snabbt kan sjunga med eftersom de lärt sig melodin i någon tidigare sång.

Utmaningen för eleverna ska inte ligga i att lära sig melodin, utan eleven ska ha fullt fokus på språket. Så när de bara hade hört två toner så visste dom ju vilken melodi det var och kunde klämma i hur mycket som helst. (Elisabeth)

Elisabeth menar också att det är en fördel att melodierna är korta och enkla med ett begränsat tonomfång för att ligga nära talet och för att så många som möjligt ska kunna delta. Hon berättar att de fick sänka tonarterna efter ett tag då de märkte att de tappade elever på grund av att sångerna låg för högt. Också Malin menar att det är viktigt att hitta tonarter som gör att deltagarna kan sjunga med, men att de kan höjas succesivt allt eftersom de blir mer tränade i att sjunga.

Elisabeth och Malin talar om vikten av att tänka medvetet på hur betoningarna ligger i sångerna man sjunger.

Att du väljer rätt sånger. Väljer du fel sånger så kan dom prata bak och fram resten av sitt liv. (Malin)

Sammanfattning av framgångsfaktorer

Samverkan

- Samarbete mellan kollegor
- Att verksamheten är integrerad i övrig undervisning
- Att arbeta i temaperioder (Mötesplatsen)
- Samsyn hos lärare/körledare och ledning

Körledarna / lärarna

- Körledarnas attityd, kunskap och medvetenhet om språkutveckling
- Att arbeta medvetet med språkutvecklingen genom sångerna

Eleverna

- Elevernas motivation

Organisation

- Tillräckligt stor grupp
- Att verksamheten består endast av kvinnor (Mötesplatsen)

Innehåll

- Att använda sig av call and response och dialogsånger
- Att prata och förklara sångernas innehåll
- Att sångerna upprepas
- En trygg form
- Ett medvetet sångurval
- En blandning av enklare och svårare sånger (Mötesplatsen)
- Att använda ett fåtal traditionella melodier (Elisabeth)
- Att sångerna har ett begränsat tonomfång och att tonarterna ligger nära talet
- Att välja sånger som har rätt betoningar

Sammanfattning av resultat

Hur sång praktiseras har ett flertal likheter i de tre verksamheterna men också några skillnader som dels har samband med vilka målgrupperna är och i vilka sammanhang undervisningen sker, och dels vad ledarna väljer att lägga betoningen på i undervisningen. Körledarna som har språkkörerna både på Mötesplatsen och på SPRINT arbetar mycket med vokalljuden och använder både enkla, specialskrivna sånger och längre s.k. livssånger. På SFI använder de sig av en sångbok med specialskrivna texter för språkinläring med enkla traditionella melodier samt tillhörande arbetsblad som eleverna arbetar med på de vanliga lektionerna.

Alla informanter talar om sångens fördelar för språkinläringen och anger ett flertal olika skäl till det, exempelvis att sången gör inläringen lustfylld, att språkkunskaperna lättare fastnar i minnet, att även icke läskunniga kan delta och att vissa språkförmågor som t.ex. uttal, ordinläring, ordföljd och grammatik främjas genom sång.

Informanterna har begränsad kännedom om forskning på sång som undervisningsmetod och några uttrycker en önskan att veta mer. Någon talar även om behovet av mer forskning om andraspråksinläring för vuxna och om sång i undervisningen.

Utmaningar i användandet av sång som undervisningsmetod som informanterna har erfarenhet av handlar bland annat om organisatoriska frågor och att finna stöd för metoden hos chefer och kollegor. Någon nämner att sång som undervisningsmetod ställer ganska höga krav på lärarens musikkompetens. En utmaning som framkommer handlar om att hitta lämpliga sånger som eleverna tycker om och som är på en lagom språklig och musikalisk nivå. Att kulturkrockar och elevernas livssituation kan skapa en del svårigheter i arbetet är också återkommande i några informanters svar. Körledarna anger även att sången har begränsningar för språkinläringen, som att konsonantljuden kanske inte tränas effektivare med sång än i traditionella undervisning.

Ett nära samarbete mellan kollegorna och att sångverksamheten är en integrerad del av den övriga undervisningen är några framgångsfaktorer som informanterna lyfter fram. De talar också om att arbetet med sång behöver göras medvetet språkutvecklande och inte bara för att det är roligt. Call & response och dialogsånger beskrivs som framgångsrika metoder samt att sångerna upprepas många gånger och att man väljer tonarter så att tonomfånget ligger nära talet. Någon talar om att det skulle vara bra om SVA-lärare och språkkörledare skulle åka på kurser tillsammans.

Diskussion

Här följer en diskussion om sång som undervisningsmetod utifrån studiens syfte, frågeställningar och resultat i relation till tidigare forskning och litteratur.

Utifrån den mängd aspekter som framkommer i resultatet av denna studie diskuteras först relevansen av sång som undervisningsmetod med utgångspunkt i studiens andra frågeställning; vad informanterna baserar sitt användande av sång som metod diskuteras först. Därefter diskuteras betydelsen av sångval, metodik och organisation utifrån de övriga frågeställningarna om hur sång praktiseras, vilka utmaningar informanterna anger, samt hur de önskar att sång som undervisningsmetod ska praktiseras. Avslutningsvis diskuteras även förutsättningar och utvecklingsmöjligheter

för sång som undervisningsmetod i SVA-undervisningen för vuxna utifrån resultatet som helhet. Varje del avslutas med en slutsats.

Relevansen av sång som undervisningsmetod i SVA för vuxna

Här diskuteras relevansen av sång som undervisningsmetod i SVA för vuxna utifrån två olika perspektiv, dels utifrån relationen mellan sång och språkinlärning, dels utifrån svenska språkets utmaningar för vuxna.

Sång och språkinlärning

Vid en analys av resultatet i studien kan man se några generella aspekter som är återkommande i informanternas svar på varför sång används som undervisningsmetod. Förutom aspekter som rör elevernas hälsa, identitet, integration i samhället, känslomässig beröring etc. är ett återkommande argument hos informanterna att sången gör att språkkunskaperna befasts i minnet och att sången gör lärandet lustfyllt och skapar motivation. Några talar även om att lärandet främjas av att det sker med flera sinnen och att sång och språk har naturliga samband. Flera av dessa aspekter anknyter till det Jederlund (2011) pekar på inom neurovetenskapen där han bland annat berör bakomliggande orsaker till varför lärandet främjas av ett multimodalt tänkande. Resultatet av denna studie och Jederlunds (2011) slutsatser talar därmed för att inte dela upp lärandet i skolan i praktiskt-estetiska och teoretiska ämnen utan låta dem gå hand i hand, vilket sång som undervisningsmetod är exempel på.

Svenska språkets utmaningar för vuxna och sångens fördelar

I resultatet framträder även några specifika språkförmågor som informanterna menar främjas genom sång. Det handlar framförallt om uttal, ordinlärning, ordföljd och i viss mån även om grammatik. Denna studie bekräftar därmed resultat från tidigare forskning som bland annat finns presenterad i Enghs (2013) litteraturstudie, och har flera likheter med det som musikpedagogerna i Valterssons (2019) bok lyfter fram som fördelar av att arbeta med sång i SVA-undervisningen. Förutom uttal, ordinlärning, ordföljd och grammatik lyfter Engh (2013) även fram hörförståelse, något som inte direkt omnämns i denna studie och i Valterssons (2019) bok, men som däremot är central i Anderssons (2001) metodmaterial för SFI.

Jämför man dessa resultat med de områden som i litteraturen (Enström, 2010; Thorén, 2016; Kjellin, 2002; Wedin, 2010) anses vara utmaningar och svårigheter för vuxna inlärare av SVA, kan man se att de i hög grad sammanfaller. Utmaningarna för vuxna SVA-inlärare handlar exempelvis om att på förhållandevis kort tid lära sig förstå och använda en mängd och ord uttryck, att tillägna sig ett svenskt uttal och även en korrekt ordföljd, alltså sådant som enligt resultatet i denna studie och tidigare forskning (Engh, 2013) och litteratur (Valtersson, 2019; Andersson, 2001) kan främjas genom sång.

Att uttalet tränas genom sång är en aspekt som betonas särskilt mycket hos alla informanter. Några talar även om vikten av ett bra uttal för att bli förstådd. Detta överensstämmer med vad Kjellin (2002) och Thorén (2016) understryker, samtidigt som de menar att uttalsträning inte är prioriterad i SVA-undervisningen. Även Jederlund (2011) menar att den svenska utbildningstraditionen inte främjat inlärarnas möjligheter att lära sig prosodin i uttalet. I ljuset av detta finns det därför all anledning att uppmuntra sång som undervisningsmetod i SVA.

Att även icke läskunniga och inlärare med ett annat skriftspråk kan lära sig svenska genom att lyssna och härma borde även det vara en viktig aspekt att ha i beaktande då man ställer sig frågan om det finns ett behov av sång som undervisningsmetod.

Slutsats

En slutsats man kan dra utifrån fördelarna som framträder av denna studie och tidigare forskning och litteratur är att sång som undervisningsmetod har relevans i SVA-undervisningen och bör uppmuntras och ges utrymme och resurser. Det handlar både om att lärandet främjas av att låta sång och andraspråksundervisning gå hand i hand och att flera av de språkförmågor som har fördelar av sång också sammanfaller med specifika svårigheter för vuxna SVA-inlärare, inte minst uttalet som inom SVA-undervisningen ofta förbisetts.

Betydelsen av sångval, metodik och organisation

Har det då någon betydelse hur sång praktiseras i undervisningen för att de positiva effekterna av sång ska uppnås? Till skillnad från frågeställningar om sångens fördelar för andraspråksinläringen, är frågor av didaktisk karaktär och frågeställningar om vilka faktorer som spelar in undanskymda i tidigare forskning. Hos informanterna i denna studie och även musikpedagogerna i Valterssons (2019) bok framträder dock ett antal faktorer som de lyfter fram som betydelsefulla och önskvärda för sång som undervisningsmetod. Med utgångspunkt i frågorna till informanterna om framgångsfaktorer, utmaningar och utvecklingspotential framträder några faktorer i resultatet som rör sångval, metodik och organisation. Här följer en närmare redogörelse och diskussion av dessa i relation till tidigare forskning och litteratur.

Sångval

Resultaten av denna studie visar bland annat på vikten av ett medvetet val av sånger. Det handlar dels om det Ludke, Ferreira & Overy (2014) och Natale Rukholm (2015) uppmärksammar, nämligen fördelen med korta, enkla och repetitiva sånger för befästandet i minnet, men också om att välja sånger på rätt språklig nivå och att betoningarna i sångerna ska överensstämma med betoningarna i talet. Detta illustreras bland annat i Malins uttalande då hon säger: ”Att du väljer rätt sånger. Väljer du fel sånger så kan dom prata bak och fram resten av sitt liv”.

Informanterna ger dock inte en helt samstämmig bild av vilka sånger som är lämpliga i språkutvecklande syfte. Elisabeth uttrycker att hon inte anser att den svenska visskatten är lämplig att använda i undervisningen på SFI för att meningsbyggnaden inte alltid är korrekt och att de ofta innehåller gamla ord som inte lever kvar i talspråket, något som även Bornemark berör då hon menar att vanliga sånger ofta är för många svåra ord (Valtersson, 2019). Cathrine menar däremot att traditionella och poetiska sånger ger eleverna ett rikt språk med fler nyanser genom att de innehåller även andra ord än de vanligaste i talspråket. Hon ser heller inget problem med att meningsbyggnaden inte alltid är som i talet. ”Det är inte ett fel sätt att säga det på utan det är ett annat sätt att säga det på, och det är ett vackert sätt att säga det på”. Dessa olika synsätt har antagligen sin grund i Elisabeths betoning på att eleverna ska lära sig ett vardagligt språk, kanske kopplat till kursplanen på SFI, medan Cathrine med sin musikbakgrund kanske ser på sången ur ett bredare perspektiv och betonar att eleverna genom sången får ett poetiskt språk, språk för känslor och får en chans att bli känslomässigt berörda av sånger med ett poetiskt språk.

En annan aspekt som kan ha betydelse i sångvalet är den Natale Rukholm (2015) framför i sin artikel, nämligen vikten av att sångerna uppskattas av inlärarna eftersom motivationen är en nyckel för framgångsrikt lärande. Hon föreslår därför för vidare forskning att studera om inlärarnas musiksmak kan ha effekt på språkinläringen. Informanterna i denna studie lyfter framförallt fram det positiva gensvaret hos eleverna, men berör även utmaningen i att välja en lämplig repertoar för målgruppen, både i fråga om svårighetsgrad och musiksmak.

En typ av sånger som Elisabeth lyfter fram som särskilt uppskattade av eleverna är de s.k. dialogsångerna där två grupper sjunger mot varandra i korta frågor och svar eller med korta fraser som upprepas. De s.k. kortsvaren menar hon är svåra i svenskan samtidigt som de används väldigt mycket i dagligt tal och därför med fördel tränas och automatiseras genom sång.

Metodik

Hur sångerna används, alltså vilken metodik körledarna och SVA-lärarna praktiserar för att nå de positiva effekterna för andraspråksinläringen som eftersträvas, är en annan aspekt som framkommer i studien. Ett verktyg som framstår som central hos informanterna och även hos musikpedagogerna i Valterssons (2019) bok är härnningen, att läraren sjunger eller läser före och låter eleverna läsa eller sjunga efter. Det är en metod som har många likheter med SRI-metoden i uttalsundervisningen som presenterats och praktiserats av Kjellin (2002) och Thorén (2016). En av fördelarna med SRI som Thorén (2016) lyfter fram är att fraserna upprepas många gånger och att det därigenom blir ett rikligt antal tillfällen att träna både hörperception och talmotorik (Thorén, 2016).

Upprepningen av sångerna är något som informanterna återkommande för fram som ett skäl till att sångerna och därmed språkkunskaperna befasts i minnet och automatiseras, vilket går i linje med både Kjellins (2002) och Thoréns (2016) resonemang, men även Enströms (2010) då hon talar om ordinläring. Att upprepningen är lustfylld då man sjunger anges också som ett skäl då Elisabeth säger: ”Man kan sjunga en sång många gånger utan att tröttna på den. Att läsa en text flera gånger känns tråkigt, man blir trött på den. Det är roligare att sjunga”.

Ett annat centralt inslag i undervisningen som informanterna på Mötesplatsen talar om är att musikpedagogerna pratar mycket med eleverna med utgångspunkt i sångtexterna och förklarar ord och begrepp. Liselott, som har en del av eleverna i traditionell undervisning, menar att det märks tydligt på lektionerna att de fått ordförståelse genom språkkören. Detta visar även på de positiva aspekterna av att orden genom sångtexterna tränas i en kontext, vilket är en viktig faktor för framgångsrik ordinläring enligt Enström (2010).

Cathrine och Malin samtalar även mycket med eleverna om texternas djupare innehåll i de s.k. livssångerna och berör frågor om samhälle, kulturer etc, vilket även några av musikpedagogerna i Valterssons (2019) bok talar om. Detta är en aspekt som berörs något i Enghs (2013) studie. Å ena sidan framhålls där fördelen med att inlärarna genom sångtexterna får en inkörsport till kulturella normer och idéer i målspråket, å andra sidan vikten av att kritiskt reflektera över sångernas innehåll och budskap. Informanterna på Mötesplatsen talar enbart i positiva termer om sångtexterna som kulturbärare och som en väg in i det svenska samhället.

Förutom att de sjunger och pratar på språkkörerna framkommer det även av intervjuerna att körledarna använder sig av fler pedagogiska verktyg som text, bild, rekvisita, kroppsspråk samt att de även rör sig till sångerna, särskilt i den s.k. rastgympan som Liselott har lett. Detta ligger i linje med det multimodala tänkandet i flera pedagogiska metoder som Jederlund (2011) och även Malin i studien refererar till och menar har viktiga fördelar i lärandet.

En aspekt som ingen av informanterna i studien talar om men som omnämns i Valterssons (2019) bok och i viss mån även berörs av Engh (2013), är hur informanterna arbetar med tempot i sångerna då de sjunger. Det framgår inte om de sjunger snabbt eller långsamt, använder sig av tempoförändringar o.s.v. Denna faktor skulle kunna undersökas närmare i vidare studier.

Organisation

Även frågor om organisation framstår enligt resultatet och litteratur (Valtersson, 2019) som viktiga aspekter för att sång som undervisningsmetod ska ge positiva effekter. Några av informanterna talar bland annat om vikten av att sången är en integrerad del av den övriga undervisningen i SVA och att kollegor och skolläda har ett nära samarbete och gemensam syn på verksamheten. En konsekvens om sången *inte* är integrerad i den ordinarie undervisningen kan bli den som Janzon i Valterssons (2019) bok ger uttryck för, nämligen att närvaron i språkkören fluktuerar och att samarbetet med de ordinarie lärarna inte blir så nära som man önskar.

Andra organisatoriska förutsättningar som schemaläggning och gruppindelning är enligt resultaten i studien också faktorer som påverkar. Elisabeth på SFI vittnar exempelvis om hur organisation och schemaläggning både möjliggjort och omöjliggjort de gemensamma sångpassen, och informanterna på Mötesplatsen och SPRINT talar om behovet och fördelarna av att ha verksamhet som enbart vänder sig till kvinnor p.g.a. elevernas olika kulturella bakgrunder. Fördelarna med en stor grupp nämns också av några informanter, vilket överensstämmer med Kjellins (2002) och Thoréns (2016) erfarenheter av uttalsundervisning.

Slutsats

En slutsats man kan dra av detta är att det finns många olika parametrar att beakta då man undersöker hur sång som undervisningsmetod praktiseras och att informanterna i studien framhåller faktorer som rör sångval, metodik och organisation som betydelsefulla. Dessa aspekter är dock svagt representerade i tidigare forskning och skulle därför behöva studeras ytterligare för att se vilken betydelse de har för att nå de önskade positiva effekterna.

Förutsättningar och utvecklingsmöjligheter

Vad informanterna i studien baserar sitt användande av sång som undervisningsmetod på hänger också samman med deras kunskaper och erfarenheter från olika vetenskapliga fält och praktiker samt deras kännedom om forskning om sång och språkinläring. Med det som utgångspunkt diskuteras här förutsättningarna och utvecklingsmöjligheterna för användandet av sång som undervisningsmetod i SVA för vuxna.

Förutsättningar

I denna studie medverkar både musikpedagoger som använder sig av sin musikprofession i SVA-undervisning, och en lärare som i sin profession som SVA-lärare använt sång i undervisningen. De har med andra ord närmast sig sång som undervisningsmetod från olika håll med sina olika kunskaper och erfarenheter. Detta avspeglar sig till viss del i deras sätt att arbeta och vad de fokuserar på, samt vilka begränsningar de upplever sig ha i sina respektive kompetenser.

Körledarna drar exempelvis nytta av sina kunskaper om körklang då de övar vokalljud och hur man kan öva lyssnandet och den motoriska färdigheten. De använder sig också av sina musikpedagogiska kunskaper då de lägger upp en körlektion, använder sig av olika verktyg som call and response m.m. I motsats till körledarna fokuserar inte SVA-läraren Elisabeth så mycket på vokalljuden men tränar å sin sida på olika språkliga grammatiska moment systematiskt genom sång och visar i sina resonemang att hon besitter specifik kunskap om andraspråksinlärning i förhållande till mål i kursplaner etc. Medan Cathrine uttrycker att de inte arbetar med grammatik på det sättet för att de inte är svensklärare, säger Elisabeth att hon inte är så bekväm med att sjunga solo inför en grupp.

Som konstaterats finns det inte mycket forskning om sång som undervisningsmetod, särskilt inte i andraspråksundervisning för vuxna i svensk kontext. Informanterna i studien har heller inte kännedom om den forskning som finns, vilket har likheter med resultaten i Enghs (2013) studie.

Utvecklingsmöjligheter

Informanterna visar i studien att de i hög utsträckning arbetar i överensstämmelse med kunskap som finns inom andraspråkspedagogiken, t.ex. det Kjellin (2002) och Thorén (2016) för fram om att prosodin har stor betydelse och fördelarna av att öva detta genom att härma, att öva i stor grupp, att använda helfraser och överdriva ljud genom att göra dem mer utdragna o.s.v. Även Enströms (2010) principer om ordinlärning som att träna ord i kontext, uppmärksamma på skillnader i språkstilar, att variera arbetssätt, att upprepa etc. är sådant informanterna praktiserar i SVA-undervisningen med sång. Trots det finns det förmodligen utvecklingsmöjligheter som skulle kunna komma ur ett ömsesidigt utbyte och lärande i mötet mellan musikpedagogiken och andraspråkspedagogiken och ur mer forskning på området.

Samarbete och utbyte sker redan i viss utsträckning lokalt i praktisk verksamhet, vilket denna studie och även Valterssons (2019) dokumentation visar på, samtidigt som ett ännu närmare samarbete efterfrågas bland informanterna och musikpedagogerna. Metoden skulle alltså kunna utvecklas i såväl praktiska verksamheter lokalt som centralt inom utbildningsväsendet och i framtagande av sånger och metodmaterial samt inom forskning.

Några angreppssätt utifrån kunskaper inom andraspråkspedagogiken som inte omnämns av informanterna i studien men som skulle kunna undersökas är exempelvis att i SVA-undervisningen:

- målmedvetet träna på svenskans många konsonantkombinationer i början och i slutet av stavelser och ord genom sång
- målmedvetet träna på lång konsonant i betonade stavelser genom sång

- överföra principen från talkörsmetodiken SRI till sång genom att eleverna först lyssnar ett tiotal gånger innan de själva härmar
- utgå från kunskaper om ordinlärning i framtagandet av sånger, t.ex. medvetenheten om ordens yttre och inre struktur och exempelvis träna på svenskans många partikelverb och andra vanliga ordkombinationer

Andra utvecklingsmöjligheter för användandet av sång som undervisningsmetod skulle kunna vara att SVA-lärare och musikpedagoger ges utbildning och fortbildning i sång som undervisningsmetod. Likaså skulle förmodligen större tillgång på metodmaterial och specialskrivna sånger för olika nivåer göra att sång som undervisningsmetod skulle praktiseras mer målmedvetet och kanske i större utsträckning, särskilt om materialet inte ställer krav på lärarnas förmåga att kunna spela instrument, t.ex. genom tillgång till inspelad musik.

Ett område som skulle behöva undersökas mer är sång som undervisningsmetod då inlärarna kommit längre i sin språkutveckling. Det handlar dels om frågan som Natale Rukholm (2015) väcker om vilken effekt sång har på språkinläringen hos inlärare på en högre språklig nivå, men också hur man didaktiskt kan arbeta med sång med dessa elever. Denna studie antyder att det ställer en del andra krav på material, metoder, ledarskap och organisation än då inlärarna befinner sig i nybörjarstadiet, något som skulle behöva undersökas närmare.

Slutsats

En slutsats man kan dra utifrån resultatet av detta är att körledarna och lärarna har många fördelar av sina respektive professioner och förvärvade kunskaper inom både musikpedagogik och andraspråkspedagogik i utövandet av sång som undervisningsmetod, men att det finns utvecklingsmöjligheter som skulle kunna komma ur ett ömsesidigt utbyte och lärande mellan båda dessa pedagogiska områden, såväl inom praktisk verksamhet som inom forskning, utbildning och i framtagande av material. Det framstår även som ett stort utvecklingsområde att mer forskning kommer till stånd, men också att kännedomen om forskning som finns kommer utövarna till del.

Metoddiskussion

Val av metod

Eftersom kvalitativ forskning används då man vill tolka och förstå människors tankar och upplevelser (Denscombe, 2018; Patel & Davidson, 2011) och syftet med denna studien är undersöka några körledares, SVA-lärares och utbildningsledares kunskaper, erfarenheter och tankar om sång som undervisningsmetod i SVA-undervisning för vuxna, är den sammanlagda bedömningen att det var lämpligt att göra en kvalitativ studie.

Genom att ha ett induktivt perspektiv inom ramen för grundad teori och använda semistrukturerade intervjuer (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014) gavs informanterna möjlighet att förhållandevis fritt redogöra för helheten i sina resonemang utifrån deras upplevda verklighet utan att förhålla sig till någon teori. Utfallet blev så att informanterna delade med sig rikligt av sina tankar och erfarenheter och bidrog på så sätt med värdefullt material till studien, varför metoden var väl vald.

Att använda analysmetoden inom grundad teori där man konstant jämför de kategorier som växer fram och sorterar in dem under större gemensamma rubriker (Denscombe, 2018) visade sig fungera väl i denna studie då intervjuerna gav en stor mängd data över ett brett fält där de olika intervjufrågorna delvis gick in i varandra och samtalet i intervjuerna rörde sig förhållandevis fritt mellan dessa.

Eventuell påverkan

En faktor som kan ha påverkat resultatet är den varierande längden på intervjuerna där den kortaste intervjun varade cirka en timme och den längsta cirka en timme och 40 minuter. Detta orsakades bland annat av en del praktiska omständigheter som att vissa intervjuer begränsades av efterföljande aktiviteter medan andra inte gjorde det och tilläts ta längre tid. Intervjuerna med körledarna var de som varade längst, vilket också kan ha sin förklaring i att de hade två verksamheter att relatera till jämfört med de andra informanterna som bara hade en. De senare genomförda intervjuerna tenderade även att bli längre än de tidigare, vilket möjligen kan förklaras av att fler följdfrågor ställdes i de senare intervjuerna utifrån infallsvinklar som framkommit i de tidigare genomförda intervjuerna.

En annan faktor som kan ha påverkat innehållet i informanternas svar är kontexten i vilken intervjuerna genomfördes. Sammantaget fick verksamheten på SPRINT mindre uppmärksamhet än Mötesplatsen i intervjuerna med körledarna. Detta kan ha samband med det faktum att intervjuerna med körledarna skedde i anslutning till Mötesplatsens sommaravslutning. Att körverksamheten på SPRINT hade avslutats en månad före tidpunkten för intervjuerna kan också vara en möjlig orsak till varför den inte var lika aktuell i körledarnas tankar och svar. Kontexten kan också ha påverkat följdfrågorna som ställdes i intervjuerna.

Urval informanter

Urvalet av informanter blev utifrån omständigheterna snedfördelat med en stark överrepresentation från Mötesplatsen där fyra av fem informanter var verksamma. Från SPRINT ges endast körledarnas perspektiv, och SFI i Mellanstan representeras i studien endast av en SVA-lärare. Studien hade varit starkare om fördelningen mellan informanterna varit jämnare mellan de olika verksamheterna, och om alla tre yrkeskategorier; körledare, SVA-lärare och utbildningsledare från alla verksamheterna hade deltagit. Som det har framgått i metodkapitlet fanns en strävan att åstadkomma detta, det blev dock inte möjligt utifrån rådande omständigheter och kanske hade studien även då blivit för omfattande.

Ur ett perspektiv är det en styrka i studien att det är samma körledare både på SPRINT och Mötesplatsen, för att det gör att deras syn på båda dessa verksamheter med sina likheter och skillnader framkommer. Ur ett annat perspektiv hade det kunnat vara en fördel att höra någon annan körledares perspektiv på sång som undervisningsmetod om det inte varit samma körledare i båda verksamheterna.

En styrka i att studera en mindre verksamhet som Mötesplatsen är att personalgruppen är liten och arbetar nära varandra och att utbildningsledaren själv undervisar och har god kännedom om språkkören.

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet och validitet är två kvalitetsbegrepp som används inom forskning där god validitet handlar om att man undersöker det man avser att undersöka, och god

reliabilitet visar att undersökningen gjorts på ett tillförlitligt sätt (Patel & Davidson, 2011). Enligt Patel & Davidson (2011) är dock begreppen validitet och reliabilitet så nära sammanflätade i kvalitativ forskning att forskare sällan använder begreppet reliabilitet. Validitet får därmed en vidare innebörd som innefattar kvalitén i hela forskningsprocessen (ibid.), vilket är fallet också i denna studie.

Validiteten i denna studie skulle kunna anses vara god utifrån att val av metod och avgränsning samt urval av informanter och genomförandet av studien presenteras grundligt för att läsaren själv ska kunna bilda sig en uppfattning om studiens kvalitet. Att informanterna getts möjlighet att läsa och godkänna citaten och referaten i resultatkapitlet kan också anses stärka validiteten. En kvalitetsfaktor att ta i beaktande är även att intervjuguiden testades genom en pilotintervju innan de verkliga intervjuerna genomfördes och förutsättningarna därigenom blev mer likartade för alla intervjuer än om ingen testintervju hade gjorts.

God generaliserbarhet i bemärkelsen att resultaten är representativt för området i stort låter sig inte göras i småskaliga kvalitativa studier som denna. Däremot kan en analys leda fram till en förståelse för liknande situationer eller kontexter (Patel & Davidson, 2011). I den bemärkelsen kan denna studie uppvisa generaliserbarhet i förhållande till andra liknande verksamheter. Dock framstår det som att verksamheterna i studien är så unika i sitt slag och inte allmänt förekommande att det är svårt att dra några generella slutsatser.

Vidare forskning

Utifrån ovan förda diskussion, övriga aspekter som framkommit i studien samt ytterligare aspekter, föreslås för vidare forskning att undersöka:

- samtliga frågeställningar i denna studie
- hur utbrett användandet av sång i SVA-undervisningen är och under vilka former det sker
- hur tillgången ser ut på specialskrivna sånger och metodmaterial för sång som undervisningsmetod och innehållet i dessa
- utbildningsbakgrunden hos ledare / lärare som använder sång som undervisningsmetod
- hur behovet ser ut av utbildning i sång som undervisningsmetod
- hur inlärnarnas musiksmak påverkar inläringen och deras motivation att delta i SVA-undervisning med sång
- hur icke specialskrivna sånger överensstämmer med talspråket i fråga om ord, ordföljd och prosodi
- om konsonantlängd och konsonantkombinationer kan tränas medvetet genom sång
- hur uttalet skulle påverkas om man överför Kjellins (2002) SRI-metod till sång
- hur medvetenhet om ordens yttre och inre struktur skulle kunna påverka framtagandet av sånger och metodmaterial
- hur sång som undervisningsmetod kan användas med elever på en högre språklig nivå
- vilken effekt sång har på elever som kommit upp på en högre språklig nivå
- hur elever upplever användande av sång som undervisningsmetod
- hur sång som undervisningsmetod kan relateras till läro- och kursplaner i SVA och på SFI
- relationen mellan sångens hälsofrämjande effekter och språkutveckling

Slutord

Denna kvalitativa studie av sång som undervisningsmetod i SVA för vuxna visar att det är ett mångfacetterat ämne som kan belysas ur ett flertal perspektiv och som behöver mer forskning på en högre vetenskaplig nivå. Den forskning som finns är mycket begränsad, särskilt i svensk kontext och inom vuxenutbildning där den är i princip obefintlig förutom uppsatser på grundutbildningsnivå. Denna studie lyfter inte endast fram frågor som rör relevansen av sång som undervisningsmetod, utan även didaktiska perspektiv och frågor om utmaningar och önskvärda praktiker, d.v.s. även faktorer som påverkar sångens inverkan på andraspråksinläringen, faktorer som i liten utsträckning beaktats i tidigare forskning. Studien har ett andraspråksperspektiv vilket gör att den fokuserar på sång och musik som ett redskap för andraspråksinläring.

En slutsats man kan dra av studien är att sång som undervisningsmetod har relevans i SVA-undervisningen och bör uppmuntras och ges utrymme. Denna studie bekräftar bland annat tidigare forskning som visar på fördelarna i lärandet av att låta sång och språkundervisning gå hand i hand och att specifika språkförmågor som uttal, ordinläring, meningsbyggnad och grammatik främjas genom sång. Att flera av dessa dessutom sammanfaller med områden som ofta är svåra för vuxna SVA-inlärare att tillägna sig gör att relevansen av sång som undervisningsmetod stärks. Att även icke läskunniga kan tillägna sig språket genom att sjunga och att sången även kan ha hälsofrämjande effekter och bryta social isolering, gör inte metoden mindre relevant.

Denna studie visar dock på vikten av medvetenhet i arbetet med sång som undervisningsmetod för att sången ska ge de önskvärda positiva effekterna, något som till viss del bekräftas i tidigare forskning även om forskningen på detta område är mycket begränsad. Det handlar bland annat om sångval och metodik, men också om organisatoriska frågor som bland annat rör samarbete, ledning, gruppstorlek, gruppsammansättning, schemaläggning etc.

För att arbeta medvetet språkutvecklande med sång som undervisningsmetod krävs kunskaper hos utövarna inom både andraspråksfältet och musikfältet, vilket kan vara en utmaning för både SVA-lärare och musikpedagoger. En utveckling av sång som undervisningsmetod skulle kunna komma ur ett ömsesidigt utbyte och lärande i mötet mellan musikpedagogiken och andraspråkspedagogiken. Utvecklingen skulle kunna ske i både teori och praktik såväl lokalt i det praktiska arbetet som centralt inom utbildningsväsendet, i framtagande av sånger och metodmaterial och inom forskning.

Med mer forskning på området, mer metodmaterial och mer utbildning skulle förmodligen metoden utvecklas, det skulle bli lättare att motivera användandet av sång i SVA-undervisningen och fler lärare skulle känna sig tryggare i användandet av metoden.

Litteratur

- Bogren, H. & Sundström, K. (2010). *Sjung och träna svenska – 70 sånger för SFI-undervisning*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Bolander, M. (2012). *Funktionell svensk grammatik*. 3:e upplagan. Stockholm: Liber AB.
- Bornemark, E. (2017). *Svenska med sång. Sånger för alla*. Stockholm: Gehrmans Musikförlag AB.
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 4:e uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Economou, C. (2007). *Gymnasieämnet svenska som andraspråk - behövs det?* [Licentiatavhandling.-avh]. Malmö: Malmö högskola. Från <http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/4088/avhandling%20Catarina%20Economou.pdf> (hämtad 20190709).
- Ehrlin, A. (2012). *Att lära av och med varandra: En etnografisk studie av musik i förskolan i en flerspråkig miljö*. [(Doktorsavhandling, monografi]. Örebro: Örebro universitet. Från <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A552453&dswid=-319> (hämtad 20190905).
- Engh, D. (2013). Why Use Music in English Language Learning?: A Survey of the Literature. *English Language Teaching*, 6(2), pp 113-127. Från <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1076582.pdf> (hämtad 20190905).
- Enström, I. (2010). *Ordens värld. Svenska ord – struktur och inläring*. 2:a uppl. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Gardner, H. (1994). *De sju intelligenserna*. 2:a uppl.(U. Junker Miranda, övers). Jönköping: Brain Books AB. (Originalarbete publicerat 1983).
- Hyltenstam, K. (2019). Andraspråk. I: Nationalencyklopedin. [Elektronisk resurs]. Malmö: NE Nationalencyklopedin AB. Från <http://www-ne-se.www.bibproxy.du.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/andraspråk> (hämtad 20190904).
- Jederlund, U. (2011). *Musik och språk – Ett vidgat perspektiv på barns språkutveckling och lärande*. 2:a uppl. Stockholm: Liber AB.
- Kjellin, O. (2002). *Utalet, språket och hjärnan. Teori och praktik för språkundervisningen*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Källström, R. (2012). *Svenska i kontrast – Tvärvetenskapliga perspektiv på svensk grammatik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Larson, H. (1999). *Experiences of large scale implementation of speech analysing tools in learning Swedish as second language*. I: Hazan, V. & Holland, M. ESCA/Socrates tutorial and research workshop on Method and Tool Innovations for Speech Science Education (MATISSE). University College London, U.K., 16-17 April 1999, proceedings. London: Department of Phonetics & Linguistics, University College London. Från https://www.isca-speech.org/archive_open/matisse/mati_137.html (hämtad 20190905).
- Ludke, K., Ferreira, F. & Overy, K. (2014). *Singing can facilitate foreign language learning*. *Memory & Cognition*, 42(1), spp 41-52. Från <https://link.springer.com/article/10.3758/s13421-013-0342-5> (hämtad 20190905).
- Mattsson, J. (u.å). *Sjung språket*. Göteborg: Göteborgs Räddningsmission.
- Murphey, T. (1990). The Song Stuck in My Head Phenomenon: A Melodic Din in the LAD? *System*, 18(1), pp 53-64. Från <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0346251X90900284> (hämtad 20190905).
- Natale Rukholm, V. (2015). Singing to Speak: An Examination of Adult L2 Learners and Vocabulary Learning Through Song. *Italica*, 92(1), pp 171-192. Från https://www.jstor.org/stable/43895229?seq=1#page_scan_tab_contents (hämtad 20190905).

- Nivbrant Wedin, E. (2013). *Utveckla språket med musik – rörliga rytmer och toner att ta på*. Hestra: Isaberg Förlag.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4:e uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Philipsson, A. (2004). Svenskans morfologi och syntax i ett andraspråksperspektiv. I K. Hyltenstam & I. Lindberg (Red.), *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle* (s. 121-150). Lund: Studentlitteratur AB.
- Racette, A., & Peretz, I. (2007). Learning lyrics: To sing or not to sing? *Memory and Cognition*, 35, pp 242–253. Från: <https://link.springer.com/article/10.3758/BF03193445> (hämtad 20191006).
- Thorén, B. (2016). *Svensk fonetik för andraspråksundervisningen*. Stockholm: Vulkan.
- Wallace, W. T. (1994). Memory for music: Effect of melody on recall of text. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 20, pp 1471–1485. Från: <https://psycnet.apa.org/record/1995-04389-001> (hämtad 20191006).
- Valtersson, L. (2019). *Körkraft. Integration och passion*. Stockholm: Lisiris förlag.
- Wedin, Å. (2010). *Vägar till svenskt skriftspråk för vuxna andraspråksinlärare*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. [Elektronisk resurs]. Stockholm: Vetenskapsrådet. Från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (hämtad 20190709).

Examensarbeten

- Bonde, C. (2007). *Sjung Svenska! En studie kring huruvida sången kan vara ett redskap i sfi-undervisning*. [Examensarbete]. Lund: Lunds universitet. Från <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1319452&fileId=1319453> (hämtad 20190905).
- Bryhagen, I., & Claesson, C. (2015). "Musik är ett språk som tillåter mig att kommunicera med själen och hjärtat": En studie om hur sång kan användas som ett verktyg i SFI-undervisning. [Examensarbete]. Lund: Lunds universitet. Från <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=5240134&fileId=5240142> (hämtad 20190905).
- Gustafsson, V. (2014). *Musik som metod för andraspråksinlärning: En studie om hur pedagoger inom SFI och svenska som andraspråk kan arbeta språkutvecklande med musik*. [Examensarbete]. Karlstad: Karlstads universitet. Från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:724279/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 20190905).
- Janzon, I. (2017). *En plats för dig: om att stimulera muntlig framställning och språkutveckling hos nyanlända gymnasieelever med musik som metod*. [Examensarbete]. Västerås, Eskilstuna: Mälardalens högskola. Från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1150096/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 20190905).
- Modeer, T. (2014). *Hur används sång i undervisningen av svenska för invandrare?: en studie i lärares sångval och metoder*. [Examensarbete]. Falun: Högskolan Dalarna. Från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:798361/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 20190905).
- Stark, N. (2014). *Svenska är ett sjungande språk: utveckling av svenska som andraspråk genom sång och musik*. [Examensarbete]. Växjö, Kalmar: Linnéuniversitetet. Från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:712619/FULLTEXT02.pdf> (hämtad 20190905).

Bilaga 1

Information om studie av sång som metod för inlärnin g av svenska som andraspråk hos vuxna

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning.

Syftet med studien är att undersöka sång som metod för inlärnin g av svenska som andraspråk hos vuxna, sett ur några körpedagoger, lärares och skolledares perspektiv, alla inom verksamheter som innefattar undervisning av svenska som andraspråk för vuxna där sång används som en metod. Jag vill undersöka varför sång används som metod, hur den används, vilken utvecklingspotential det finns samt undersöka faktorer för en framgångsrik undervisning. Materialet kommer sedan att diskuteras i relation till tidigare forskning och litteratur i ämnet. Förhoppningsvis kan min studie bidra till mer kunskap inom ämnet.

Jag kommer att använda mig av intervjuer som metod och söker ungefär sex personer som vill delta i min studie. Jag gör mitt urval utifrån syftet i studien och vänder min därför till körpedagoger, lärare i svenska som andraspråk och skolledare inom verksamheter som använder sång som metod.

Om du vill delta i studien innebär det i praktiken att du och jag kommer överens om en tid och plats för intervju, i första hand på en fysisk plats, men om inte det är möjligt kan vi genomföra intervjun på distans med hjälp av ett digitalt verktyg. Intervjun beräknas ta 1-1,5 timme där ljudet kommer att spelas in med en mobiltelefon. Då materialet är insamlat kommer jag att transkribera delar av intervjuerna för vidare bearbetning. Det insamlade materialet hanteras konfidentiellt och anonymitet garanteras.

Högskolan Dalarna är ansvarig för behandlingen av personuppgifter i samband med examensarbetet. Som deltagare i undersökningen har du enligt Dataskyddsförordningen (GDPR) rätt att få information om hur dina personuppgifter kommer behandlas. Du har också rätt att ansöka om ett så kallat registerutdrag, samt att få eventuella fel rättade. Vid frågor om behandlingen av personuppgifter kan du vända dig till Högskolans dataskyddsombud.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna

Jag vill be dig att svara på denna förfrågan genom att skicka ett e-postmeddelande till mig. Om du vill delta i studien ber jag dig även att signera samtyckesdokumentet på nästa sida, och överlämna det till mig i samband med intervjun.

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga.

Bilaga 2

Samtyckesdokument för deltagande i studie av sång som metod för inlärnin av svenska som andraspråk hos vuxna

Härmed intygar jag att jag läst informationsbrevet och samtycker till att medverka i NN:s studie vid Högskolan Dalarna om sång som metod för inlärnin av svenska som andraspråk hos vuxna:

Ort

Datum

Namn-teckning

Namnförtydligande

Bilaga 3

Intervjuguide

Bakgrundsinformation om dig

Vad är din titel / ditt yrke (kopplat till verksamhet där sång används som metod i SVA-undervisning)?

- Vad är dina huvudsakliga arbetsuppgifter?
- Vilken roll har du i verksamhet där sång används som metod i SVA-undervisning?
- Vilken utbildningsbakgrund har du (som är relevant för din roll kopplat till verksamhet där sång används som metod SVA-undervisning)?
- Hur lång erfarenhet har du av att undervisa i SVA?
- Hur lång erfarenhet har du av verksamhet där sång används som metod i SVA-undervisning?

Bakgrundsinformation om verksamheten

- Beskriv verksamhetens organisation och innehåll

Varför används sång som metod i SVA-undervisningen?

Hur har sång som metod tagits emot av deltagarna?

Hur används sång som metod?

Vilka faktorer ser du för en framgångsrik användning av sång som metod?

Ser du några utmaningar med användning av sång som metod? I så fall vilka?

Vilken utvecklingspotential ser du för användande av sång som metod?

Vad vet du om användande av sång som metod i SVA-undervisningen i Sverige?

Vad känner du till om forskning gällande sång som metod?

Vill du tillägga något annat?

Bilaga 4

Intervjuguide – nyckelord

Varför?

Mottagande?

Hur?

Framgångsfaktorer?

Utmaningar och svårigheter?

Utvecklingspotential?

Sverige?

Forskning?

Annat?